

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİMARLIK-ZAMAN İLİŞKİSİNE BİR YAKLAŞIM OLARAK
KALICILIK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlgin KÜLEKÇİ

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

OCAK 2014

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MİMARLIK-ZAMAN İLİŞKİSİNE BİR YAKLAŞIM OLARAK
KALICILIK**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İlgin KÜLEKÇİ
(502111123)**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Arda İNCEOĞLU

OCAK 2014

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502111123 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **İlgin KÜLEKÇİ** ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**Mimarlık-Zaman İlişkisine Bir Yaklaşım Olarak Kalıcılık**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Prof. Dr. Arda İNCEOĞLU**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Semra AYDINLI**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. Hakkı YIRTICI
İstanbul Kültür Üniversitesi

Teslim Tarihi : **16 Aralık 2013**
Savunma Tarihi : **23 Ocak 2014**

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca çoğu kez yüz yüze görüşememize rağmen yazılı olarak sorularımı gecikmeden yanıtlayan danışmanım Prof. Dr. Arda İnceoğlu'na, değerli eleştirileri için Prof. Dr. Semra Aydınllı ve Doç. Dr. Hakkı Yırtıcı'ya, tezimi merak eden ve bu süreçte hayatımı kolaylaştıran tüm arkadaşlarıma ve tanıdıklarıma, en çok da beni her koşulda destekleyen anneme ve babama teşekkür ederim.

Ocak 2014

İlgın Külekçi
(Mimar)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR.....	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xiii
SUMMARY	xv
1. GİRİŞ	1
1.1 Çalışmanın Amacı	3
1.2 Araştırmaya Yaklaşım ve Yöntem	4
2. DOĞAL KOŞULLARA KARŞI KALICILIK	5
2.1 Doğaya Bir Yapı Yapmak	5
2.1.1 Doğa üzerinde hakimiyet kurma	5
2.1.2 Doğa ile birlikte var olma	14
2.2 Doğanın Etkisi Altında Yapılar	16
2.2.1 Eskime	17
2.2.2 Harabeler	19
2.2.3 Düzenli yenileme	22
3. YAPAY ÇEVRE İÇİNDE KALICILIK	25
3.1 Kente Bir Yapı Yapmak	25
3.1.1 Kalıcılaşma çabaları	27
3.1.1.1 Seçilen yer	27
3.1.1.2 İşlev/İşlevsizlik	28
3.1.1.3 Malzeme	30
3.1.1.4 Büyüklük	31
3.1.1.5 Kutsallık-dokunulmazlık	32
3.1.1.6 Sınır çizmek	33
3.1.1.7 İkon yapılar	33
3.1.2 Zaman içinde kentler	36
3.2 Yapay Çevrenin Etkisi Altında Yapılar	37
3.2.1 Tarihse kalıntılar	39
3.2.2 Güncel kalıntılar	46
3.2.3 İşgal	50
4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	53
KAYNAKLAR.....	57
ÖZGEÇMİŞ.....	61

KISALTMALAR

UNESCO : United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Yağmurdan kaçan Adem	6
Şekil 2.2: Greenhouse, John Claudius Loudon, 1818.....	8
Şekil 2.3: Grille Climatique, Le Corbusier, Hindistan, 1950-1965	9
Şekil 2.4: Dymaxion Dwelling Machine, B. Fuller	10
Şekil 2.5: Climatron, Missouri botanik bahçesi.....	11
Şekil 2.6: Frei Otto, pavyon, 1957	12
Şekil 2.7: Sıcaklıklara göre mekanlar, Philippe Rahm	15
Şekil 2.8: Eskime izleri.....	18
Şekil 2.9: Restorasyondan önce ve sonra Villa Savoye,.....	18
Şekil 2.10: Mimarlık İçin İlanlar	19
Şekil 2.11: Piranesi'nin Roma harabeleri	20
Şekil 2.12: Terk edilmiş Gunkanjima adası.....	21
Şekil 2.13: Shrine tapınak planı	23
Şekil 3.1: Michelin Gezi Rehberi'nde Boğaziçi Köprüsü	28
Şekil 3.2: Çeşitli logolarda Boğaziçi Köprüsü	29
Şekil 3.3: Bozdoğan su kemeri	29
Şekil 3.4: İkon olarak sınıflanan yapılar.....	34
Şekil 3.5: İkon olmak üzere tasarlanan yapılar.....	34
Şekil 3.6: Rahmi Koç Müzesi olarak Lengerhane	41
Şekil 3.7: 1. Abdülhamit Çeşmesi, Gülhane.....	43
Şekil 3.8: Halikarnas Mozaesi ve Bodrum Kalesi.....	44
Şekil 3.9: Turistik Eiffel Kulesi.....	45
Şekil 3.10: Eiffel Kulesi'nde radyo-telegrafik antenler, 1914.....	45
Şekil 3.11: Rumelihisarı polis karakolu.....	47
Şekil 3.12: Rumelihisarı'nda kafeler	47
Şekil 3.13: Maksim Gazinosu, Mart 2012	48
Şekil 3.14: Maksim Gazinosu, Aralık 2013.....	49
Şekil 3.15: Kentte kalıcılaşan geçici yapılar.....	50
Şekil 3.16: Polis karakolu olarak AKM.....	52
Şekil 4.1: Galata Köprüsü	54
Şekil 4.2: Koruma ve sürdürülebilirlik arasında Atina Akropolü.....	56

MİMARLIK ZAMAN İLİŞKİSİNE BİR YAKLAŞIM OLARAK KALICILIK

ÖZET

Mimarlık-zaman ilişkisine kalıcılık bağlamında yaklaşan bu tezde, yapıların doğal ve yapay çevre koşullarına karşı ayakta kalma süreçleri tartışılmaktadır.

Yapılar doğal çevrenin değişimlerinden olabildiğince az etkilenmek ve oluşturulan ortamı korumak üzere tasarlanır. Bu bağlamda doğaya bir yapı yapmak doğal koşullara karşı kalıcı bir güç elde etmek üzere gerçekleşir. Mimarlığın ortaya çıkışından itibaren doğa üzerinde hakimiyet kurma düşüncesiyle kalıcılık aranmış ve bu düşünce insanın özgürleşmesine bağlanmıştır. Ancak bugün doğanın içinde bulunduğu ekolojik kriz nedeniyle yapıların sürekliliğinin doğaya üstün gelerek değil, doğa ile birlikte var olarak mümkün olduğu anlaşılmıştır. İnşa edilmiş yapılar üzerinde etkili olan doğa ise eskime izleriyle görünür haldedir. Buna göre farklı ölçeklerde onarımlar ve yenilemeler ile yapıların ömürleri uzatılabilir. Kontrolün sağlanamadığı durumlarda oluşan doğal olan ile yapay olanın iç içe geçtiği form ise karşılıklı güç arayışının sona erdiğinin göstergesi olduğundan kimi zaman yeni bir değer kazanarak sahiplenilir.

Doğanın görünmez olup yapıların ve sosyal değerlerin baskın hale geldiği yapay çevrede ise değişen toplumsal düzene, yapıli çevreye, kültürel değerlere ve gündeme karşı da bir kalıcılaşma çabası içine girilir. Yapılar mevcut değerler ve ihtiyaçlar doğrultusunda kendiliğinden yerleşikleşebileceğİ gibi, seçilen yer, işlev, malzeme, büyüklük, kutsallık, sınırlar ve ikon olma gibi kararlar ile de kalıcılaştırılabilirler. Ortak kültür mirası olarak değİrlenip koruma altına alınan tarihi yapılar, hakim değİşime ayak uyduramamış güncel kalıntılar ve yerleşikleşen alışkanlıklar kendi zamansallıklarını yaratarak yapay çevrede yer edinmişlerdir. Ayrıca kent üzerinde söz sahibi otoritelerin yapıli çevre üzerinde aldıkları kararlara itiraz olarak işgal hareketleri de yapıları kalıcılaştırmayı amaçlar.

Hem zamanın geçmesine izin vererek hem de zamana karşı gelerek sağlanacak kalıcılık, kentlerin zamansal boyutunun oluşmasında önemli rol oynar. Zamanın geçiş sürecinin coğrafiyaya ve kültürlere göre farklılaşması ve yapılar üzerinden takibi, kentleri zenginleştirerek karakterize eden bir özelliktir. Bu bağlamda yapıların kalıcılaşma süreçlerinin iyileştirilmesi ve çoğullaştırılması gerçİek anlamda ulaşılacak sürekliliğİ katkı sağlayacaktır. Böylece birbiriyle çelişen değİşim ve süreklilik kavramları yapılar aracılığİyla dengelenebilir.

PERMANENCE AS AN APPROACH TO TIME AND ARCHITECTURE RELATIONSHIP

SUMMARY

In this thesis which elaborates the relationship between architecture and time in the context of permanence, the processes of buildings trying to remain standing through natural and artificial forces, are discussed.

Against natural conditions and urban system, buildings can be evaluated as weak and temporary structures. If not renovated or not repaired, the nature becomes dominant on architectural structures. The impotence of architectural elements may be seen through obsolescence, decomposition, decay, oxidation and rustings. Even if buildings keep standing, the left overs may lost their characteristics and their initial fresh image. Similarly, urban system as a dominant artificial force, helps to erode buildings. Social and political actors, who are decision makers on urban order, and also citizens define and routinely reshape cities. For example in course of time, a new political regime may demolish monuments, fall of an empire can make a palace meaningless or a more developed technology may leave an old industrial building non-functional. However building as an act and architecture itself aim a certain permanence, we can still observe structures aging and accept more dominating forces. While designing, considering about natural and artificial forces might provide a predictable lifespan for buildings but it is never precise to make a prediction from a single point of view. The unpredictability increases day-by-day within the climate change and urban sprawl. It is now artificial forces who are more effective on nature and they may determine the future of the nature. Urban powers are also getting more complex and we can talk about a struggle between artificial and natural forces.

So the permanence of buildings is trying to be achieved through two main forces which are natural conditions and artificial conditions.

Firstly, buildings are designed in order to be protected from natural environment and to minimize the influences of the climate in created spaces. It could be mentioned that building in natural environment intends to dominate the nature. From the beginning of the architectural history, the permanence of buildings is searched within the dominance on the nature and this dominance has been related with the liberation of man.

From the beginning of the architectural history, the permanence on natural forces was thought to be obtained by making impermeable buildings. Being protected from wind, sun, flood and several extreme climatic conditions was one of the characteristics to define and to revive a city. It can be said that permanence against nature has been searched firstly by thickness and strongness. Then starting from the greenhouses and winter gardens designed in 17th century, climate became a manageable force which can be controlled architecturally. Lighter and thinner design solutions have weakened buildings and increased the quality of life in interior spaces. In 20th century in order to respond perfectly to environmental changes and to

observe a conforming lifestyle with nature, architects made researches on local settlements. On the other hand the uncertainty of the nature's future made the subjects of recycling and climatization valuable. In this manner, the weakening materials totally disappeared and a possibility of an immaterial architecture has started to be discussed in architectural theory. But it can be said that modern architectural approach was still trying to dominate nature and it was exalting the architectural elements since they were mostly predicting the sustainability of a material structure rather than a naturally shared world. Nowadays because of the increasing effects of global climate change, it has been revealed that natural sources are about to end. So instead of dominating the nature, the continuity of buildings is trying to be obtained by sustainable and anticipatory approaches which propose a long-term life time both to the building and the nature. By exposing risk factors and potential crisis, designing buildings in interaction with natural changes makes them much more durable and long lasting.

On the built environment, natural forces are visible through weathering effects. To protect the buildings from decaying, they can be repaired regularly and so they could maintain their new image through time. If not protected, the artificial manmade buildings start to dissolve in nature. In some cases the imperfect form may be valued as a balance between the human will and the power of nature. In this sense the ruins are the top point of the admiration of that weak image. In 19th century, with Piranesi's drawings, the ruins were considered as a new form of art and were admired because of the combination of two intertwined forces. By accepting them as they are, ruins have reached their ultimate form since they are no more under any dominant force. Besides antique ruins, industrial ruins may also shift in time and become monumentalized. On the other hand, if renovated regularly, a building can persist through time and conserve its initial characteristics. Articulated designs allowing partial replacement, back-ups and temporary solutions may facilitate renovation and repairment. In a building-scaled renovation, japanese temples are distinguishing examples. This architectural approach accepts temporal effects of nature from the begining of the act of building, and attempts permanence through a regular renovation by allowing time to pass and leaving legacy to next generation the building techniques.

Secondly, buildings are designed for a built environment where the social, economic, politic and spatial orders change continually. So to be permanent and durable in this dynamic system, some decisions and choices could be made in design process. The location, function, materials, capacity, sacredness, frontiers and iconic values may be effective on permanence of buildings in cities: The location of the building may be deterministic, since it can influence other settlements and become an important element of visually perceived environment. The function keeps the building alive and as it is used regularly by a defined occupant group, it becomes included to the dynamic city life. The materials strengthen the relation with the ground and increases the visual impression of durability. The capacity is important because a bigger building requires more design solutions and predictions to orient people. So to create an interior environment, new decisions should be taken and any good or bad decision may also effect urban moves. Sacredness automatically makes a building protected by its users, who are also attached sincerely to this artificially created environment, without necessitating another external force. The frontiers serve to externalize dominating effects of artificial forces and helps to identify more easily the defined area. Iconic buildings become monuments after reaching a publicly appropriated

value and have symbolic meanings which surpass their other characteristics weakening against time. When observing buildings survived in antique cities, these properties may be seen as characteristics to confront with social time.

Permanent buildings, which could endure in unsteady social time, may be classified according to the amount of time passed after building. A building may be considered as a remnant both positively and negatively after gaining a historical value or after obtaining a continuing place in urban life. Historical buildings, that reached today as protecting their characteristics, are conserved as cultural heritages. They can serve as historical records of a time period, distinctive for a collective memory, or presenting an original handcraft, deserved to be protected. Protecting a historical building may have different senses. It does not always mean stabilizing it as it is, since it is usually impossible to keep down the total surrounding even if the building itself is controlled. There are also movable cultural heritage properties which are architectural elements and details. These elements are becoming separate objects extracting from their context, but surpassing time. Re-use of materials and re-evaluation of architectural elements have also been examples to overrun the time and allow to visualize the time passage. Besides historical remnants, there are also daily contemporary remnants settled in urban dynamic. In this unquestionless progress, the stabilized buildings are considered as persistent pieces. These living remnants may be regularly used as functionally required buildings. They cannot be renovated physically but it does not make change on their practice of usage. Illegal settlements and solutions to undesigned functions can exemplify this case. Similarly, abandoned or unfunctional places become permanent because of legal procedures or postponing the seek for solution. They may be pathological in urban dynamic, but also have symbolic meanings and values. Structures creating habitually are regularly constructing a part of the urban dynamic and as alive structures they are both static and open to changes. Street sellers and temporary market places are though permanent by their active participation to this dynamic. Furthermore, occupying a place means also to maintain and preserve it in its usual conditions. Today, trying to be decisive on the future of the built environment is possible with occupy movements and democratic ways of sustaining a building and the environment are searched more intensively by citizens.

Finally, permanence can be obtained both by allowing the time elapse and by standing against it. The process of remaining standing may differ with geographies and cultures, so enriches the urban life and identifies the cities. In this manner, improving the time course of permanence in natural and artificial environments, may help to reach a really continual sustainability. Change and continuity which are seen as conflicting concepts, can be balanced by architecture.

1. GİRİŞ

Zaman içinde doğa kendisini sürekli olarak yenilerken yapıların yenilenmesi kendiliğinden gerçekleşemez. Doğal döngünün sürekliliğinin yanında insan eseri yapılar, ilk yapıldıkları halleriyle kalamazlar ve yenilenmeye ihtiyaç duyarlar. Hannah Arendt'in "Dünyanın Süreselliği"ni anlatırken değindiği gibi "insan eseri (dünyanın) süreselliği mutlak değildir; onu tüketmesek bile kullanmak için yaparız. Bütün varlığımıza sinmiş olan yaşam süreci onu da istila eder; dünyadaki şeyleri kullanmazsak sonunda onlar da çürüyecek, içinden çıkartılıp karşısına dikildikleri bütünsel doğal sürece geri döneceklerdir." Bu nedenle yapılar doğa ile mücadele edemedikleri için doğal koşullara karşı zayıf ve geçici varlıklar olarak tanımlanabilir. Kurulan mimari düzen sonludur ve sürekli kendisinden daha baskın çeşitli güçlerin altındadır. Dolayısıyla halihazırda belirli bir ritimle kendi döngüsünde yaşamakta ve değişmekte olan doğa üzerine yapılan yapay müdahaleler için kısıtlı bir ayakta kalma süresinden söz edilebilir. İklim olayları sonucunda çürümeler, yıkımlar, kopmalar, parçalanmalar, çözümler, kullanım sıklığı sonucunda aşınmalar, eskimeler, bozulmalar yapıları ilk inşa edildikleri görüntülerinden uzaklaştırır, karakterini ve formunu değiştirir. Ayakta kalmaya devam etseler de kimi özelliklerini yitirmiş olurlar ve arta kalanlar başkalaşmıştır.

Doğanın yanında yerleşik toplumsal düzenin de kendi mekansal ritmini yarattığından söz edilebilir. Sosyal ve politik aktörler başta olmak üzere toplumlar, çevre düzeninin kurallarını oluşturarak yapıları kontrol altına almaya ve şekillendirmeye başlar. Böylece ortaya çıkan ve gelişmeye devam eden dinamik süreç içinde yapay çevre hep aynı ve sabit kalmaz. Eskiye politik görüşler kimi anıtları, yıkılan imparatorluklar sarayları, eskiye teknolojiler endüstri yapılarını, değişen alışkanlıklar yapıların fonksiyon şemalarını işlevsiz hale getirebilir. Zaman içinde yapıların anlamları değişime uğrayabilir ve görüntüleri değişmese bile değişen çevre içinde sürekli sabit bir değere karşılık gelmeleri beklenemez. Buna göre yapılar yapay çevre içinde de geçici olarak nitelendirilebilir.

Bu bakış açıları doğrultusunda tez çalışmam dünya üzerindeki değişimin hızı ve büyüklüğü karşısında mimari yapıların zaman içinde çeşitli boyutlardaki geçiciliğini ve süreselliğini araştırarak başladı. Ancak geçiciliği anlatabilmek ve fark edebilmek için geçici olmayanı yani sabit ve kalıcı olanı tanımlamaya ihtiyaç duydum. Bu bağlamda yapılar veya yapı elemanları arasında karşılaştırmalar yaparak, doğal ve yapay zamana karşı daha dayanıklı olanları kalıcı olarak nitelendirmek mümkün oldu. Örneğin kentte ulaşımı sağlayan ana yollar daha sık yenilenen kaldırımlara göre, altyapı sistemleri gündelik yapılaşmaya göre, bir yapının strüktürel sistemi sağlamlık açısından üzerine eklenen diğer yapı elemanlarına göre, ıslak hacimlerin düzenlemesi diğer mekanların düzenlemesine göre, beton ahşaba göre, bir belediye binası herhangi bir konuta göre daha kalıcı olarak değerlendirilebilir. Ancak bu örnekler tersine çevrilerek veya bir üst ölçekte yeni bir öğeyle karşılaştırma yapılarak daha kalıcı olarak tanımlanan yapılar geçici olarak da tanımlanabilir: tarihi değer kazanmış bir yapılaşma eski teknolojide kalarak işlevini kaybetmiş bir altyapı sistemine göre, tesisat sistemi ıslak hacimlerin düzenine göre, çelik betona göre, herhangi bir başka konut bir belediye binasına göre daha kalıcı olabilir. Bu nedenle her yapı belirli bir nedensel çerçeveye oturtularak geçici olarak görüldüğünden geçicilik için sistematik bir sınıflama yapmak güçleşmektedir. Dolayısıyla her yapının bu anlamda geçici olduğu ve sürekli bir değişimin varlığı kabul edilerek bakıldığında kalıcılık daha sıradışı ve nedenleri incelenecek bir kavram olarak ortaya çıkar.

Kalıcılık, kentsel bellekte belirli bir süreklilik sağlaması, alışkanlıklara karşılık gelmesi, yerleşikliği güçlendirmesi açısından olumlu ve gerekli bir özellik olarak görülürken kimi zaman da bir fazlalık, artık, ve değişimin ve yeniliklerin önünde bir engel gibi algılanarak olumsuz bir özellik olarak görülebilir. Tez içinde kalıcılık kelimesinden türetilmiş ‘kalıcılaştırma’ kavramı, aslında geçici olarak görülen her yapay elemanın zaman içinde fiziksel, işlevsel ve anlamsal ömrünün ötesine geçmesi anlamında kullanılacaktır. Kalıcılaştırılan yapılar belirli bir süre daha, önceki varlık koşullarını sürdüren yapılara karşılık gelmektedir. Buna göre bir ofis binası yenilenerek işlevini koruyarak kalıcılaştırılabilir, ya da eski bir tersane bir müze olarak kalıcılaştırılabilir.

Değişimin varlığını kabul etmenin yanında inşa etme ve yerleşme eylemleri hem düşünce hem uygulama boyutunda zamansal olarak belirli bir kalıcılık hedefler.

Tasarım aşamasında varolan doğal ve yapay etkenlerin dikkate alınması ile belirli bir ayakta kalma süresi öngörülebilir. Fakat özellikle geçici ve belirli bir süre sonunda yıkılmak üzere tasarlanan yapılar haricinde zaman içinde kaçınılmaz olarak etkisi altına girilecek dönüşümler tasarıma dahil edilmemektedir. Bu bakış açısıyla yapıların aslında hep ilk yapıldıkları gibi kalmaları mı öngörülmekte, yoksa zaten yok olacakları mı kabul edilmektedir?

Doğanın geleceğinin dahi iklim olayları nedeniyle belirsizleştiği, dengelerin bozulduğu ve doğanın sonsuzluğunun sorgulandığı günümüzde kentleşme de gitgide yoğunlaşmakta ve kontrol mekanizmaları ve bağlantılar karmaşıklaşmaktadır. Artık yapıların ömrünü ve geleceğini belirleyen doğa yerine doğanın geleceğini belirleyen yapılardan söz edilmeye başlanmıştır. Bu değişim günden güne artarken, yaşanan dönüşümden etkilenecek veya etkilenmeyerek kalıcılacak yapıların hangileri olacağını tahmin etmek zorlaşmıştır. Ancak halen tasarlanan ve inşa edilmekte olan yapılar için bir kalıcılaştırma çabası bulunduğundan söz edilebilir. Bugün farklı dinamiklerin etkisi altında bir bütün olarak algılanan yapıli çevrede birbirinden çok farklı yapılar çeşitli nedenler ve süreçler sonunda hakim değişime karşı gelerek ayakta kalabilmişlerdir.

1.1 Çalışmanın Amacı

Bu tez çalışmasının amacı mimarlık-zaman ilişkisine kalıcılık bağlamında yaklaşarak doğal koşullara ve yapay çevreye karşı yapıların nasıl kalıcılaştığını ortaya çıkarmaktır. Pek çok alanda değişimin hızlanması ve bağlantıların karmaşıklaşması yapıli çevrenin dönüşümünde de etkili olmaya başlamıştır. Süregelen doğal ve yapay değişimler içerisinde hangi değerlerin birbirine üstün geldiği kalıcılacak yapılar üzerinden okunabilir haldedir. Bu bağlamda yapıların hem tasarım sürecinde hem de inşa edildikten sonraki süreçte bilinçli olarak yaratılan veya tesadüfen elde edilen kalıcılıklarının sorgulanarak, bugüne ulaşan değerlerin dönüşümünü ortaya çıkarmak ve yapılar için tasarım sürecinde öngörülen kalıcılığın incelenmesini hedeflemektedir.

1.2 Araştırmaya Yaklaşım ve Yöntem

Araştırma, yapılar üzerinde etkili iki dönüştürücü güç olan doğal koşullara ve yapay çevreye karşı elde edilmeye çalışılan kalıcılık doğrultusunda aktarılacaktır. Bu hakim güçlerin tasarım aşamasında göz önünde bulundurulması ve yapılar inşa edildikten sonra nasıl etkili oldukları alt başlıkların içeriğini oluşturacaktır.

Doğal koşullara karşı elde edilmeye çalışılan kalıcılık kapsamında öncelikle doğaya bir yapı yapmak, doğa üzerinde hakimiyet kurma ve doğa ile birlikte var olma düşünceleri ile ele alınacaktır. Sonrasında doğanın etkisi altında yapılar eskime izleri, harabeler ve düzenli yenileme üzerinden incelenecektir.

Yapay çevre içinde elde edilmeye çalışılan kalıcılık ise ilk olarak kentte bir yapı yaparken ortaya çıkan kalıcılaştırma çabaları, ağırlıklı olarak İstanbul'da mevcut yapılarla örneklenerek açıklanacak, ve zaman içinde kentlerin kalıcılığı tartışılacaktır. Bu kapsamda ikinci olarak yapay çevrenin yapılar üzerinde etkisi tarihsel kalıntılar, güncel kalıntılar ve işgal üzerinden araştırılacaktır.

Doğanın ritmi ve yapay düzenin değişkenliği üzerinde sağlanan kalıcılık farklı örneklerle incelendikten sonra araştırmanın bütünlüğü değerlendirilecektir.

2. DOĞAL KOŞULLARA KARŞI KALICILIK

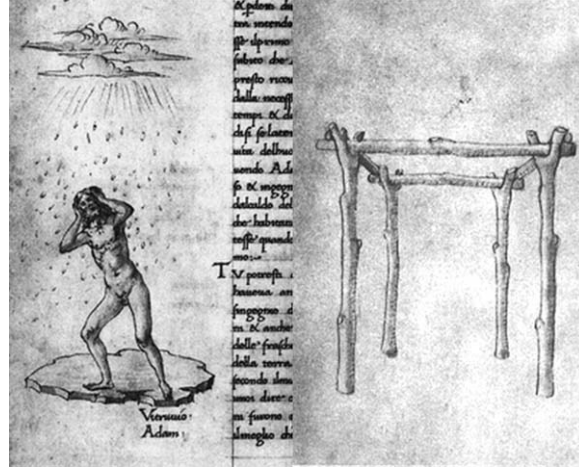
Yapılar doğal çevrenin değişimlerinden olabildiğince az etkilenmek ve oluşturulan ortamı korumak üzere tasarlanır. Yapılar sayesinde doğal çevreyle bir ayrım yaratmaya çalışılırken yapay olanın kendisini yenileyememesi sonucu sonlu olması, doğaya karşı yapılara kısıtlı bir ömür belirler. Bu bağlamda öncelikle doğaya bir yapı yapmak doğal koşullara karşı kalıcı bir güç elde etmek üzere gerçekleşir. Yapılar inşa edildikten sonra ise doğanın etkisi altında geçirdikleri değişikliklerle süresellikleri ve değerleri farklılaşır.

2.1 Doğaya Bir Yapı Yapmak

Mimarlığın ortaya çıkmasının en temel nedenlerinden biri çevre koşullarından korunmaktır. Değişen doğa koşullarına, rahatsız edici doğal etkenlere ve diğer canlılara karşı geçirimsiz ve korunaklı bir alan yaratma isteği insanı kendi çevresini yaratmaya itmiştir(Rykwert, 1976). İnsan doğayı kontrol altına alarak doğaya yerleşmeye ve zaman içinde doğal değişikliklerden etkilenmeyecek sürekli ortamı yaratmaya çalışır. Bunu sağlamak için de sonsuz kaynak olarak gördüğü doğayı hem keşfederek hem kullanarak yapılarını kalıcılaştırmayı amaçlar. Dolayısıyla doğaya bir yapı yapmak öncelikle doğa üzerinde hakimiyet kurma, sonrasında ise küresel bir sorun karşısında doğa ile birlikte var olma çabaları üzerinden incelenebilir.

2.1.1 Doğa üzerinde hakimiyet kurma

15. yüzyılda mimarlık tarihçisi Filarète, ilk mimar olarak cennetten kovulan Adem'i gösterir(Şekil 2.1). Ona göre Adem cennetten kovulduğunda yağmur yağıyordu ve yağmurdan korunmak için ellerini başının üstünde birleştirmesi ve hayatta kalmak için yağmura ve güneş ışınlarına karşı çözümler düşünmeye başlaması mimarlığın ilk adımlarını atmıştır(Mandoul, 2012).

Şekil 2.1 : Yağmurdan kaçan Adem (Url-1)

Vitruvius, Mimarlık Üzerine On Kitap'ta yapıları yaparken yağmura ve özellikle rüzgara karşı korunmaya vurgu yapar. Belirli bir kentsel veya mimari form tanımlamadan yapıların hangi iklim koşullarına karşı nasıl korunması gerektiğini belirtir. Onun için bir şehri belirleyen en önemli özellik estetik, dini, politik veya sosyal önemi değil, rüzgara karşı korunaklı olmasıdır. Mimarlığı oluşturan üç ana bileşeni ise uygunluk, güzellik ve dayanıklılık olarak tanımlamıştır. Dayanıklılık “temellerin sağlam zemine indirilerek malzemenin akıllıca ve cömertçe seçilmesi ile” sağlanacaktır(Sf.12). Bu bakış açısına göre dayanıklılık, yapının kolay bozulmasına karşı alınan bir önlemdir ve yaratılan mekanda güvenli bir şekilde yaşayabilmek için şarttır. Aynı zamanda da yapıya belirli bir ayakta kalma süresi sağlar.

Rönesansta ise Fra Giacondo ve Cesariano gibi mimarlar tarafından kentlerin rüzgardan korunaklı olması düşüncesi tuhaf bulunmuş, aksine kentlerde rüzgarın rahatça esebileceği akslar oluşturulması önerilmiştir. Alberti'ye göre yapılardaki su sistemleri, drenajlar, istinat duvarları, tonozlar sert iklim koşullarına dayanabilmelidir.

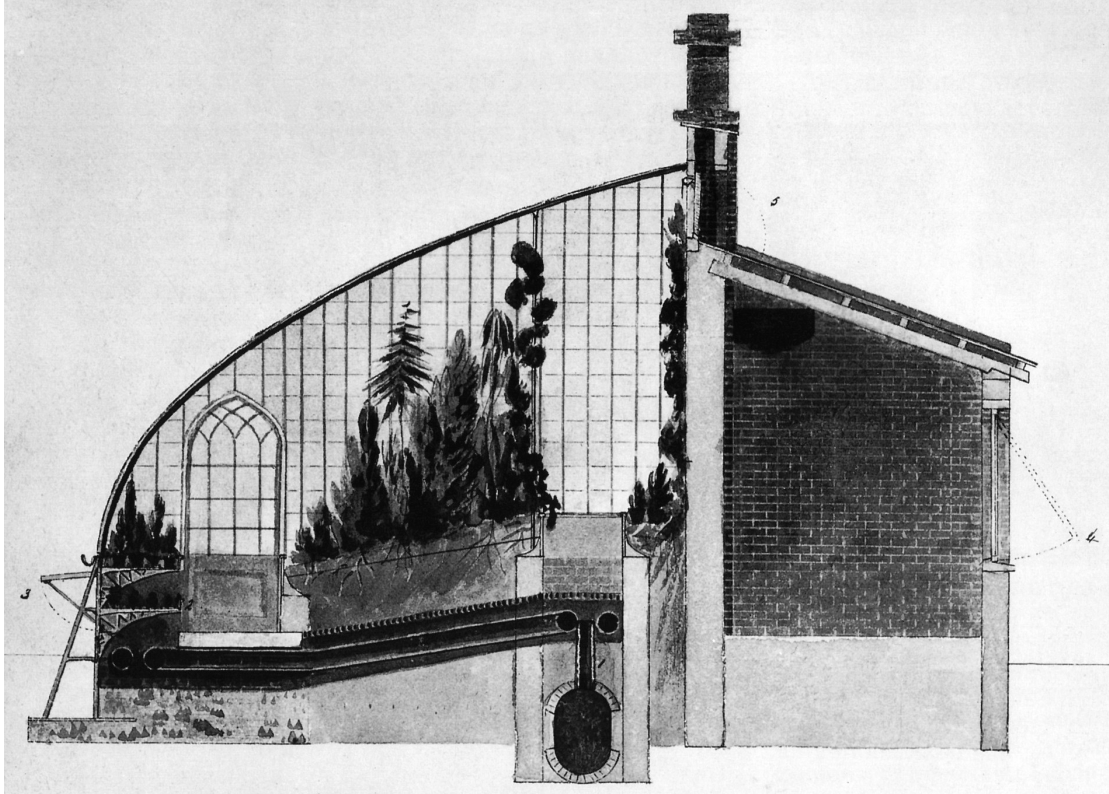
İnsanın artık çevreyi kontrol edebildiği ve istediği ortamı yaratabildiğine kanıt olarak 17. yüzyılda Hollanda'da ortaya çıkan ve sonrasında Avrupa'da yaygınlaşan kış bahçeleri ve botanik bahçeler gösterilebilir. Işık değerlerinin, sıcaklığın, nem seviyesinin ve havalandırmanın kontrol edilebilir olması hem teknik hem sembolik olarak doğa üzerinde bir hakimiyet kurulduğunun göstergesidir. Kullanılan malzemenin hafifliğine ve narinliğine karşın oldukça sağlam yapılar geliştirilir.

19. yüzyılda iklim konusu, coğrafya, dil, ırk gibi tarihsel olayların yorumlanmasında ve tarihin akışında etkili olmaya başlamıştır. Michelet, 1830 yılında tarihçinin çevre ve iklim hakkında bilinçli olması gerektiğini yazar ve iklimi tarihe dahil eder. Değişen tarih anlayışı, mimarlık tarihinin yorumlanmasında da yeni görüşler ortaya çıkarmıştır. Choisy, 15. yüzyılda Baltık ülkelerinde yapılmış olan sarayların ayakta kalmış olmasını italyan mimarisinin “kuzey iklimine adapte edilebilmiş” olmasına bağlar. Bunun gibi mimari yapı parçalarının kalımlılığı yerel mimari ve iklim özellikleriyle açıklanabilir olmuştur.

19. yüzyılda doğaya bakışın değişmesinde Darwin’in ‘Türlerin Kökeni’ kitabının etkisi büyüktür. Darwin’in araştırmaları doğa tarihi hakkında bilgi vermesinin yanında, doğanın geleceği ve devamlılığı ile ilgili önemli ipuçları barındırır. Kısa zaman içinde mimarlar da canlıların iklime adaptasyonları gibi yapıların çevreye adaptasyonları üzerine düşünmeye başlar(Mandoul, 2012). Dolayısıyla mimarlık tarihinde insanın, türünün devamlılığı için kendi kurduğu yapay çevre ile doğa arasındaki ilişkileri irdelemeye başladığından söz edilebilir. Bu hem insanın sağlıklı bir şekilde hayatına devam edebilmesini, hem de yapıların şekillenerek farklı koşullara uyum sağlayabilmesini amaçlar. Önceki yüzyıllarda ağır malzemeler kullanılarak yapılan geçirimsiz yapılar fiziksel açıdan değerlendirildiğinde daha uzun ömürlü gibi algılanabilir. Ancak yaşanabilir bir ortam sunması, değişen zamana ve çevre koşullarına uyumluluğu açısından yeni yapı türleri hareketli ve hafif olmalarına rağmen daha kalıcı ve uzun süre kullanılabilir mekanlar vaat eder.

İklime yönelik çözüm arayışları sadece kent planlamasında değil iç mekan tasarımlarında da etkili olmuş, yapıların iç ve dış ilişkilerinin bir bütün olarak ele alınmasını sağlamıştır. İç mekanlarda elde edilmek istenen konfor koşullarının sağlanması ile yaratılan ortamı süreklileştirme isteği yeni tasarımlara yön vermiştir. Bir iç mekanda uzun süre kalabilmek, iklimsel konforun sağlanmasıyla doğrudan bağlantılıdır. Aynı mekanda farklı zamanlar içinde meydana gelen çevresel değişikliklere uyum gösterebilmek o mekanda daha uzun süre vakit geçirilmesini sağlar. Mekanın ışık, ses, sıcaklık gibi konforları sağlaması ve dönüşebilir olması sayesinde kullanıcılar farklı bir mekana veya farklı bir işleve ihtiyaç duymadan aynı yeri kullanmaya devam edebilir. Bu sayede yapıların ömrü hem işlevsel hem fiziksel olarak uzamış olur.

İç mekan özelliklerinin değişebilirliği, çevreyle birlikte dönüşüm gibi yeni görüşler gelişen teknolojiyle gerçekleştirmeye başlar. Buna göre yapıların sürekli ve kalıcı olması için kalın duvarlara, sağlam ve derin temellere ihtiyacı yoktur. Aksine hafifleşen malzemelerle yapılar iklime karşı çalışan makineler gibi tasarlanabilir olmuştur. John Claudius Loudon'un 1818'de enerji dağıtan bir makine olarak geliştirdiği kış bahçeleri buna örnektir(Şekil 2.2). Loudon, ev inşa edildikten sonra tercihen kütüphane veya mutfığa yakın bir yere "Green-house" olarak tanımladığı kış bahçelerinin eklenmesini önerir. Formu ve doğrultusu güneş ışınlarına ve rüzgara göre belirlenecek ekler için özellikle şeftali, zeytin ve nar gibi meyve ağaçlarını ve saksılarda yetiştirmek üzere çeşitli çiçekleri tanıtır.

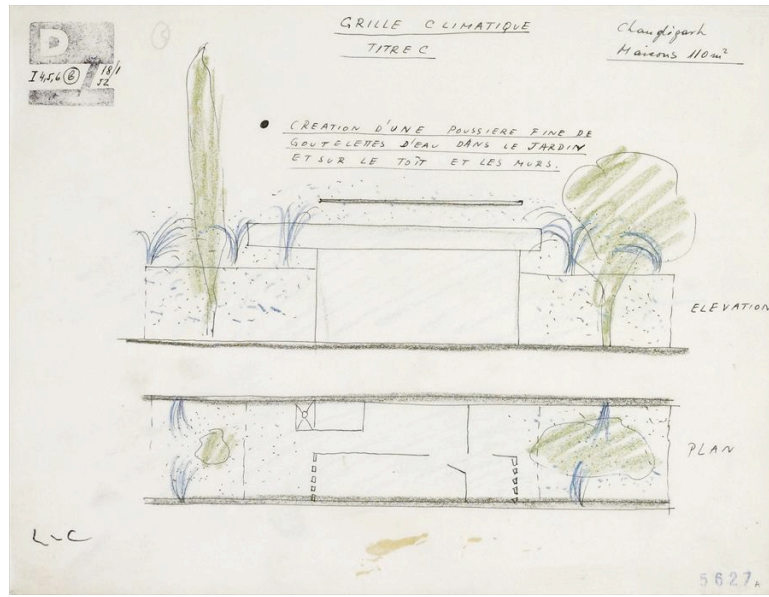
Şekil 2.2: Greenhouse, John Claudius Loudon, 1818 (Loudon, 1825)

20. yüzyılda insan sağlığı açısından güneş ışığının ve temiz havanın önemi daha çok ortaya çıkmıştır. 1905'te Rothschild Foundation, Paris'te insan sağlığında görülen temel problemleri gittikçe yoğunlaşan kentleşmeye bağlar. Bunun üzerine geliştirilen çalışmalarda Augustin Rey mimarın, temiz havanın ve ışığın binaların içine girebilecek şekilde tasarım yapması ve mutlaka günün belirli saatlerinde her mekanın güneş alması ve havalandırılabilmesi gerektiğinden bahseder. Bu bağlamda sanatoryumlar, gün ışığı ve havalandırma ile ilgili belirli ölçütlere göre yapılmış

olduğundan modern yapılar için prototip oluştururlar(Mandoul, 2012). Böylece hem sağlık sorunlarına çözüm olarak hem de gelişen teknoloji sayesinde 20. yüzyılda malzemeler hafifleşmiş ve camın kullanımı iyice yaygınlaşmıştır.

20. yüzyılın ortalarından itibaren mimarlar çevre koşullarına tam anlamıyla cevap verebilecek mükemmeliyette yapılar tasarlamak isterler. Farklı iklim koşullarının insan hayatını nasıl şekillendirdiği ile ilgili araştırmalar yapmak üzere yerel yaşam tarzlarını incelemeye başlarlar. Bu amaçla Le Corbusier, Aldo van Eyck, Erskine, Candillis gibi mimarlar çeşitli ülkelere seyahatler yaparlar.

Le Corbusier, Hindistan'daki araştırmaları sonrasında proje yapılacak yerin iklim verilerini inceleyerek çevrenin insanda rahatsızlık yaratacak kritik eşikleri belirtecek bir “grille climatique” oluşturulmasını önerir. Tasarımlar bu analizler doğrultusunda gerçekleştirilecektir(Şekil 2.3).

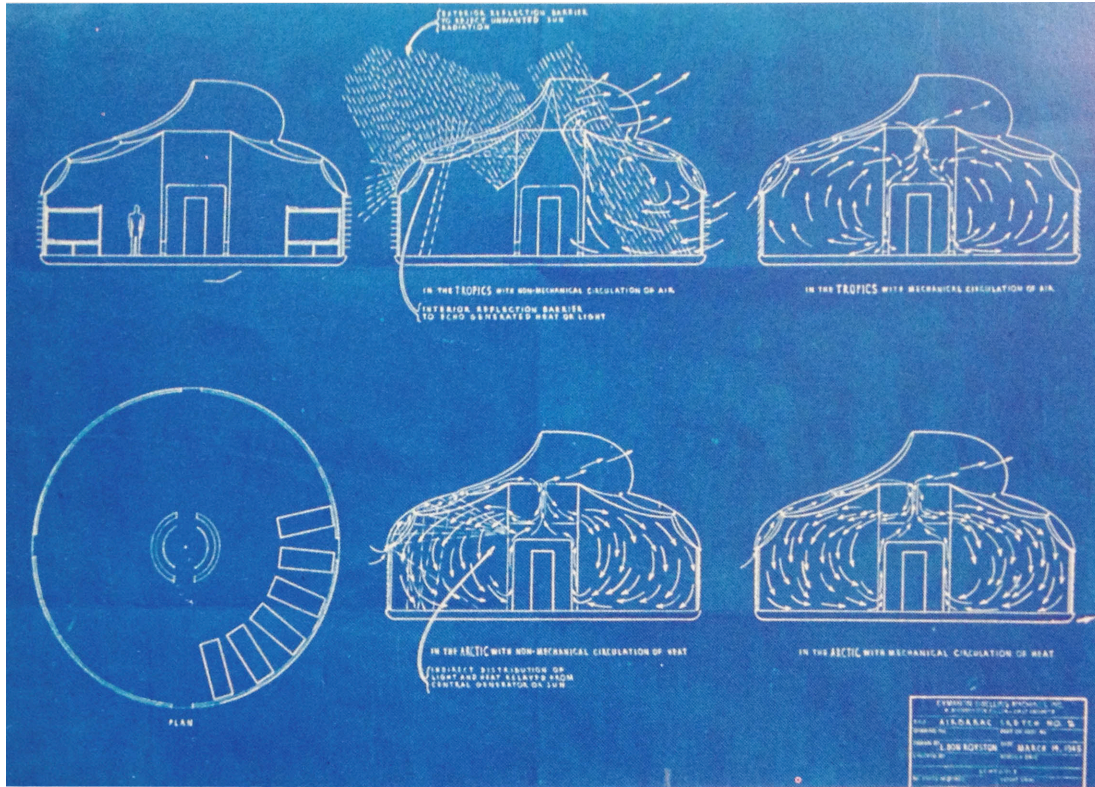
Şekil 2.3: Grille Climatique, Le Corbusier, Hindistan, 1950-1965(Url-2)

Aldo van Eyck, Mali ve Fas seyahatleri sonrasında sanatın ve mimarinin başarısını yapıldığı anki duyarlılığını koruyabilmesine bağlar. Ona göre mimar hiçbir şeye bağlı kalmak zorunda değildir, ancak yalnızca değişim fikrine bağlı olmalıdır. Değişebilmek için ise zamanın akışı içinde varolan yaşam koşullarına uyum sağlamak gerektiğini söyler(van Eyck, 1972). Sadece geçmişe veya sadece geleceğe odaklanmak yerine zamana gerçek anlamda uyabilmek için değişmeyen tek şey olan çevre deneyiminden yola çıkmayı önerir. Dolayısıyla zamanın yapay olarak

yaratılmış kurallarındansa dün, bugün ve geleceği sürekli kılan çevre esas alınmalıdır.

Benzer araştırmaların sonucu olarak 1964'te Bernard Rudofsky'nin MoMA'da gerçekleşen "Architecture Without Architects" sergisi yerel yapı örneklerinin çevreyle doğal uyumuna, mimari çözümlerin uygunluğuna ve zaman içindeki sürekliliğine övgü gibidir.

Buckminster Fuller ise yaşadığımız gezegenin doğal kaynaklarının tükeneceğini öngörerek çevreyi ve insan hayatını sürdürülebilir kılacak yapılar tasarlamıştır. Mimarlığı doğal kaynakların sistematik bir şekilde dönüştürülerek kullanılması olarak ele alır. Dymaxion projesi suyun geri dönüşümünün kontrolü, çöplerin ayıklanması, güneş ışığından yararlanma ve iklimlendirme gibi yeni fikirler içerir. Teknolojiyi kullanarak doğal verileri kontrol altına alabilen makineler tasarlar(Şekil 2.4). Temel yapı parçaları olarak görülen duvarları ortadan kaldırmış, iç ve dış ortamlar arasındaki geçişi doğallaştırmıştır.

Şekil 2.4: Dymaxion Dwelling Machine, B. Fuller(Gorman, 2005)

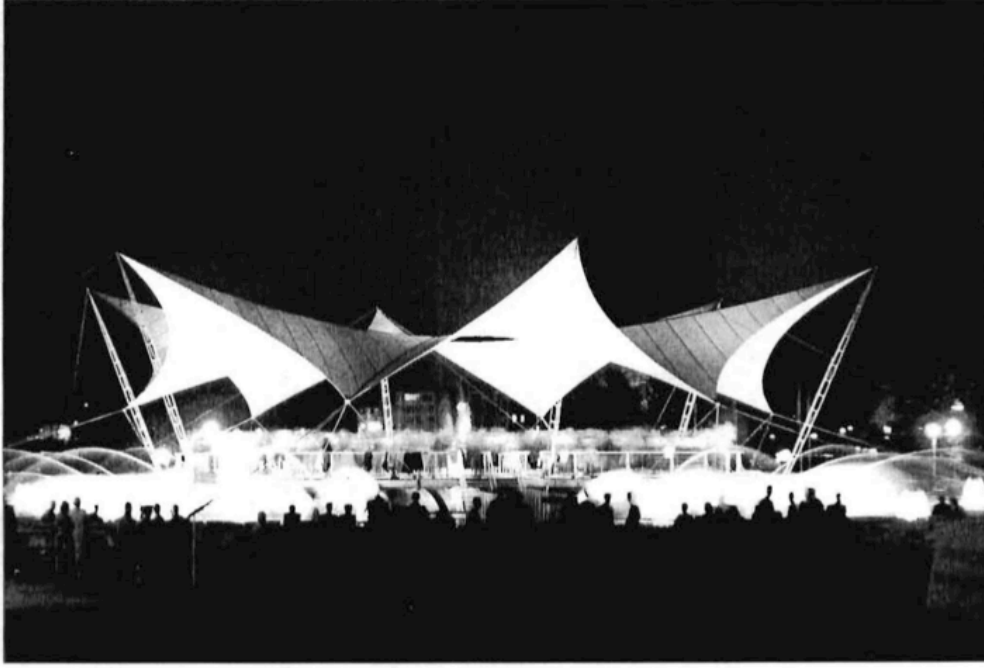
Bu yeni fikirlerle, önceki yüzyıllarda hafiflemeye başlayan malzemelerin tamamen yok olduğu söylenebilir. Böylece iklimi dönüştüren yapay makineler yaratmak

yerine, ortamın kendisi yeni bir doğal çevreye dönüştürmek asıl amaç haline gelmiştir. Fuller’a göre makineleşmeye karşı geliştirilen jeodezik kubbelerin altında biriken hava kütlesi mimarlığın asıl bileşenidir ve mekan kavramından çok yaratılan ambiyans daha önemlidir. Bu bağlamda gerçekleştirilen Climatron projesi jeodezik kubbenin altında yaratılan botanik bahçesi ile doğayı yapay bileşenlerin içine alarak iklimi kontrol altına almaya çalışır (Şekil 2.5).

Şekil 2.5: Climatron, Missouri Botanik Bahçesi (Gorman, 2005)

Yves Klein, benzer bir bakış açısıyla kentlerin cisimsizleşmesini ve mimari elemanlar olarak hava, gaz ve sesin kullanılmasını savunur. Frei Otto’nun tasarımları da bu görüşe örnek oluşturur. Frei Otto mimarın görevinin sürdürülebilir bir yaşam alanı sunmak olduğunu söyler ve doğayla uyumlu bir bütünleşmeye önem verir (Nerdinger, 2005). Ağır ve katı görünümlü her tür malzemeye karşı çıkarak basit bir teknikle hafif ve hareketli çadır strüktürleri tasarlar(Şekil 2.6). Bu tür bir mimari oluşturması hem doğayla ilişkisi yönünden yapıların toprağa sıkıca bağlı olmasına bir eleştiri, hem de dünya savaşları sonrası artan demateryalizasyona bir cevap olarak görülebilir (Nerdinger, 2005).

Federal Garden Exhibition Cologne 1957, dance pavilion

Şekil 2.6: Frei Otto, pavyon, 1957 (Nerdinger, 2005)

Her yapılı cismin belirli bir tarihe, olaya veya kişiye referans vermesinin bir süre sonra yapının insani boyuttaki değerini aşarak tamamen yapay anlam kazanması ve yapı bileşenlerine atfedilen yeni anlamlar mimarları doğa ve insan ilişkilerinin yeniden keşfine yönlendirir. Bu nednele Frei Otto gibi mimarlar tarafından yapay çevreye bağlı kalmadan hafif ve değişebilir yapılar tasarlamak insanın özgürleşmesiyle doğrudan bağlantılı olarak sunulur.

Böylece mimarlık doğal elementleri yapı malzemesi olarak kullanmaya başlamış ve doğal sürekliliğini sağlamış olur. Bu noktada doğa ve sürdürülebilirlik konularında farkındalığın artması iklim ve mimarlık ilişkisine yeni bir boyut katmıştır. Önceleri iklim mimarlık için sadece dönüştürücü bir faktör olarak ele alınırken, artık doğrudan belirleyici bir faktör haline gelmiştir(Rapoport, 1972). Bu yeni farkındalık doğrultusunda doğanın etkilerinin inşa eyleminin ardından yapılar üzerinde tesadüfi bir şekilde ortaya çıkması beklenmeden alınacak önlemler araştırılmaya başlanmıştır. Çevre koşullarının yapılar üzerindeki etkisinin farkına varılması doğal verileri tasarım aşamasında ele alınan diğer verilerden herhangi biri olmaktan çıkarmış ve diğer teorilerden arındırmış, sonuç olarak da sadece doğal ihtiyaçlara karşılık gelecek somutlukta ortamlar yaratmaya götürmüştür. Sürekli olan ve ayak uydurulması zorunlu asıl kıstas doğadır. Doğanın kendini dönüştürme ve yenileme özelliği

izlendiğinde mimarlık da kalıcılık sağlayacak, doğa ile etkileşim yapılar aracılığıyla gerçekleşebilecektir. Böylece olduğundan daha bütüncül, daha kapsayıcı ve daha evrensel ortamlar yaratmak amaçlanmaya başlanmıştır.

Bütüncül ve değişken tasarımlara örnek olarak Constant'ın Yeni Babilon'u ve Cedric Price'ın Fun Palace projesi gösterilebilir. Yeni Babilon'da iklim yaratılan oyuna dahil edilmiş ve her kullanıcının kendi çevresel koşullarını yaratabilmesi hedeflenmiştir. Bu sayede insan, hareketini kısıtlayan her tür engelden kurtulur ve özgürleşir. Fun Palace'ta ise benzer bir şekilde sabit olan tek yapıyı kafes sistemi olan strüktür oluşturur. Mekanların formunun kullanıcılar tarafından değiştirilebildiği projede işlevler ve yaratılan mekanlar sonsuz şekillerde birleştirilip ayrılabilir, yok edilebilir. Böylece keskin sınırlı mekanlar yok olmuş, istenilen ortamın kalıcılığı kullanıcılara bırakılmıştır.

Yukarıda örneklendiği gibi 20. yüzyıl başlarında gerçekleştirilen modern mimarlık eserleri incelendiğinde doğaya hakim olma isteğinin sürdüğünden söz edilebilir. Yapılar tasarlanırken çevresel veriler ana çıkış noktası olarak ele alınır. Çevre analizlerinde ortaya çıkarılan rahatsız edici etkenlere karşı alınacak önlemler çeşitlendirilir. Dolayısıyla yapılan projelerin doğrudan doğayı gözetme ve koruma amaçlı değil, doğayı kontrol altına alarak onu aşmak üzere yeni alternatifler sunduğu söylenebilir.

Doğanın mimarlık için bir araç olarak görülmesi gibi mimari de insanın doğaya yerleşiminde bir araç olarak kullanılabilir. Geliştirilen teknolojilerle doğa içinde insan hareketinin sınırları kaldırılabilir. Örneğin elektriğin varlığı ve yapay aydınlatma, doğanın gece-gündüz ve çalışma-dinlenme ritminin ötesine geçilmesini sağlar. İnsanın gece karanlıkta istediği saatte kalkması ve istediği yerlerde dolaşabilmesi gibi aslında mümkün olamayacak eylemleri yapmasına imkan tanır ve doğaüstü bir mekan sunar(Rouillard, 2012). Bu sayede doğal ve yapay sınırlar aşılarak yeni bir zaman ortaya çıkmış olur.

Sürekliliğin çevreyle uyum içinde gerçekleşmesi hedeflense de yangın ve deprem gibi doğal afetler yapıların belirli bir dirençte ve geçirimsiz olmasını zorunlu kılar. Ayrıca geçiciliğe yapılan övgünün yanında zaman zaman yapay olana yüklenen değerlerin kalıcı hale gelmesi yapıları çevrenin kısmen yaşatılması yönünde kararlar aldırır. Bu nedenle istenilen sağlamlık, gelişen teknoloji ile gerçekleştirilebilmelidir.

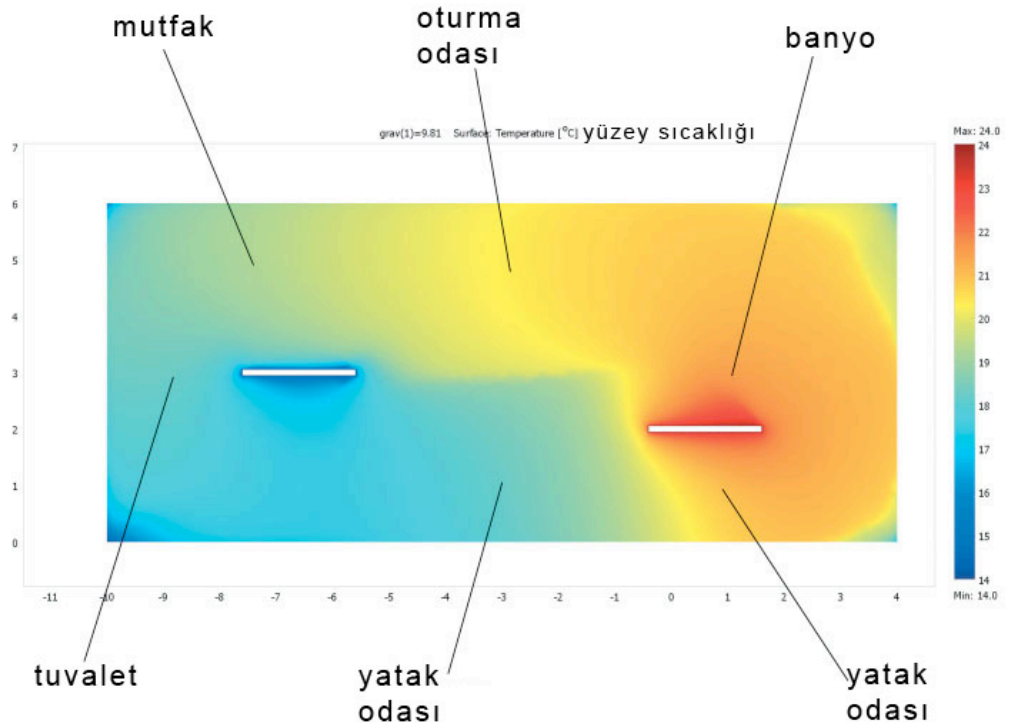
Çeşitli enerji kaynakları kullanılarak bu sorunlara çözümler aranır. Ancak bu noktada yeniden doğanın unutulması hareket edilmesi yeni sorunlara yol açar. Kaynak sağlanırken insan için asıl hayat kaynağı olan doğanın sürekliliğinin yok edilmesi asıl hedeften sapılarak farklı aktörlerin ortaya çıktığının göstergesidir. Aynı zamanda dünya nüfusunun artması ve yapısal ihtiyaçlara cevap verilememesi kaynakların bilinçsizce tüketimini yaygınlaştırır.

1960-70'lerde gerçekleşen politik hareketlerin ve isyanların en önemli nedenleri arasında çevre kirliliğinin ve ekolojik sorunların bulunması doğaya yaklaşımın çoğunluk tarafından önemsenmeye başladığını, ancak karar alıcıların tehlikeli adımlar attığını açıkça ortaya koyar. Kentleşmenin yoğunlaşması, doğa unutulması geliştirilen ve sonrasında kontrolsüzce büyüyen yapılaşma mimari sorunların ötesinde sosyal sorunlar ortaya çıkarmıştır. Reyner Banham'ın 'Los Angeles: Architecture of Four Ecologies' kitabında değindiği gibi şehirler artık sadece araba yollarına göre geliştirilen yerler haline gelmiş ve sabit olarak görülen esas parçalar araçlar olmuştur. Bu noktada teknolojinin insana sağladığı özgürlüğün mimarlar ve kent plancıları tarafından kullanım şekli sorunu pekiştirir. Özgürlük sağlama amacıyla çıkılan yolda yeni bağlayıcı etkenler yaratılmıştır.

2.1.2 Doğa ile birlikte var olma

Bugün doğal kaynakların sonluluğu bilimsel verilerle kanıtlanmıştır. Bu gerçeklere karşı önlem olarak yeni bir sürdürülebilirlik fikri geliştirilmiştir. Bu doğrultuda üretilen fikirler hafif ve geri dönüşümlü malzeme kullanımı, karbondioksit salınımını en aza indiren çözümler bulunması gibi öneriler sunar. Doğrudan bugünün alışlagelmiş yapı çözümlerine sadece çevreye daha duyarlı alternatifler oluşturur ve uzun vadede yaşam standartları ve ürün tüketimi açısından sürekli bir değişim sunmaz. Malzemelerin hafifleşmesi ve doğaya yaklaşım gibi ilk bakışta 20. yüzyıl başlarında geliştirilen fikirlerle benzerlik taşıdığı düşünülse de, bu yaklaşımdaki süreklilik mimari parçaların ve malzemelerin sürekliliğini sağlamaya yöneliktir. Oysaki 20. yüzyılda ideal olarak geliştirilen düşünce mimarının malzemeye bağlı kalmadan ortamları değiştirebilmesi olduğu için birbirine neredeyse zıt oldukları söylenebilir.

‘Digestible Gulf Stream’ adlı projesinde Philippe Rahm, nörolojik boyut ile atmosferik boyut arasında mimarlık için bir prototip geliştirir. ‘Meteorolojik mimarlığa’ göre mimarlık artık mekanlar değil, atmosferler ve sıcaklıklar yaratır. Örneğin çok terlediğimizde serinlemek için yaptığımız hareketlerden odanın sıcaklığını düşürmek atmosferik, bir şey içmek fizyolojik, üstümüzü çıkarmak sosyal, oturmak fiziksel, serin bir şeyler düşünmek nörolojik bir çözüm geliştirir. Rahm’a göre bu çözümlerin hepsi mimaridir, çünkü mimarlık makroskopik ve mikroskopik olan arasında termodinamik bir aracılık kurar(Url-4).

Şekil 2.7: Sıcaklıklara göre mekanlar, Philippe Rahm (Url-3)

Geliştirilen ütopylar ise mekanları ve iklimleri anında değiştirmeye yönelik fikirler ortaya çıkarmaya devam eder. Bir kabuğa ihtiyaç duymadan yaşayabilme ve mimarsız bir dünya oluşturma hayali sürer. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için herhangi bir yere ve yapıli sisteme bağıli olması fikri aşılmaq istenir. Bu nedenle iklimle bağılantılı ütopylar insanın özgürleşmesiyle yakından ilgilidir. Doğaya hakim olmak özgürleşmenin bir kanıtı olarak görülür. Ancak ardından yaratılan

yapılı çevrenin kontrol edilemez ilerleyişine karşı yeniden özgürce hareket edebilmek için çıkış yolları aranır.

Önceleri toprağa sıkı sıkıya bağlanarak elde edilmeye çalışılan sağlamlık odaklı kalıcılığın, doğanın yeniden keşfi sayesinde geçicilikle ve hafiflikle sağlanacağı anlaşılmıştır. Yapıların yapay değerlerindense içlerinde ve çevrelerinde yaratılan havanın değeri işlekliliğin sürdürülmesinde daha etkilidir. Mimari stillerin ve malzemelerin kalıcılık iddiasında olması doğal nedenlerle karşılık bulamamaktadır ve kullanıcılarına konforlu bir yaşam sunmamaktadır. Zaman içinde değişen mimari görüşler pratikte dünyanın sosyoekonomik değişimine ayak uyduramamış, iklim değişikliklerini takip edememiştir. Yapay olanın sonluluğunun farkında olunması yapılara süreli bir bakış getirirse de doğa üzerinde hakimiyet kurma isteği ve kalıcılık iddiası devam etmiştir.

Günümüzde doğal kaynakların yok olmaya başlaması durumu tersine çevirmiştir. Önü alınamayan kalabalık ve kirlilik doğaya baskın gelmiş ve yerleşikleşmiştir. Bu durumda asıl meselenin malzemelerin veya yaratılan ortamın sürdürülebilirliğinden çok dünyanın kalıcılığı olması gerektiği açığa çıkmıştır. Tasarım yapılırken çevre analizleri doğrultusunda sabit olarak göz önünde bulundurulacak anahtar veriler yok olmuştur. Dolayısıyla doğaya hakim olma düşüncesiyle gelişmeye devam etmiş modern mimarlığın yerini bugün doğa ile birlikte var olma düşüncesine bıraktığı söylenebilir. Bunun için sürdürülebilir yapıların yanında olası sorunlara ve krizlere karşı çözümler üretebilen ve doğa ile etkileşim halinde yapı tasarımları çoğalmıştır. Öngörülemeyen değişikliklere karşı esnek tasarımlarla daha uzun süreli çözümler aranmaktadır. Böylece doğayı da değişebilir bir kaynak olarak ele alarak ve ilerleyen zaman içinde yapısal dönüşüme imkan tanıyarak yapıların ömrü uzatılmıştır.

2.2 Doğanın Etkisi Altında Yapılar

Doğal olan her şey kendi yaşam döngüsü içerisinde kendisini yenileyebilir. Günümüzde iklim konusunda gelinen kritik eşiği sıradışı bir durum olarak ele alırsak, aslında doğa sonsuz bir döngü olarak görülebilir. Doğa, sürekliliğinin ve dönüşümünün sağlanması için yapay hiçbir güce ihtiyaç duymaz.

Doğanın karşısında oluşturulan yapay çevre ise zamana karşı dayanıksızdır. Ortaya çıktığı andan itibaren doğal ve yapay pek çok farklı gücün etkisi altına girer. Ancak

öncelikle doğanın hakimiyeti altındadır. Yapıların ortaya çıkışı ve yeni bir düzenin yaratılışı doğaya karşı kazanılmış bir zafer olarak görülse de, inşa edildikten sonra geçen zamanda yeniden doğayla karşı karşıya kalınır. Yapay olan gücünü kendiliğinden sürdüremez ve herhangi bir müdahale gerçekleşmezse egemen olan doğal döngüye dahil olur. Dolayısıyla yapıların varlıklarını ne kadar zaman boyunca sürdürecekleri doğanın etkisine karşı alınan önlemlere bağlıdır.

Doğanın etkisi altında yapıların kalıcılığı eskime izleri, harabeler ve düzenli yenilemeler üzerinden tartışılabilir.

2.2.1 Eskime

Zaman içinde doğal çevre önce yapıların yüzeyini, ardından alt katmanlardaki malzemeleri aşındırır. Malzeme kaybıyla başlayan süreç herhangi bir önlem alınmadığı takdirde yıkımla sonuçlanabilir. Hava, güneş, rüzgar, yağmur ve doğal afetler yapılar üzerinde farklı boyutlarda ve farklı zaman aralıklarında etkili olabilirler. Bu farklılık coğrafyaya ve iklime göre değişkenlik gösterebilir. Bu nedenle her yapı doğal yollarla farklı bir şekilde eskir.

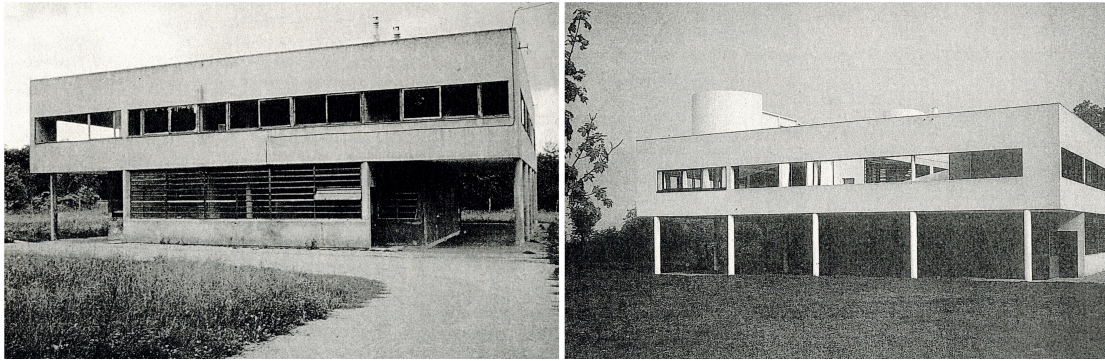
Malzemenin yok olmaya başlamasına örnek olarak güneşe maruz kalan cephelerin boyalarının renginin solması, nem ve su nedeniyle kabaran duvar katmanları, paslanan demirler, tabaka değiştiren bakır çatı kaplamaları, dolu yağışının etkisiyle kırılan kiremitler, yosun kaplanan taş yüzeyler, çiçeklenme, sıva çatlakları, duvar malzemelerin kopması, ahşap kirişlerin sehim yapması, balkon demirlerinin çürümesi, kaplama malzemelerinin kimyasal nedenlerle aşınmaya başlaması gösterilebilir. Bu örneklerle yapıların hangi parçalarının hangi zaman aralıklarıyla yenilenmesi gerektiği ortaya çıkabilir. Örneğin yapının en dış katmanında bulunan boya balkon demirine göre daha hızlı yok olduğundan daha sık yenilenmeliyken taş bir duvar daha uzun süre yenilenmeden varlığını sürdürmeye devam edebilir. Bu bakış açısıyla taş bir duvara daha kalıcı gözüyle bakılırken aynı zaman aralığı içinde daha sık yenilenen boyalı bir duvar, taş duvardan daha uzun süre sağlıklı bir görüntü oluşturabilir.

Bozulmaların düzeltilmemesi halinde ortaya çıkan eskime izleri, yapının yaşı hakkında tahmin yürütülmesini sağlar. Örneğin paslanmış bir korkuluktan, dökülen bir boyadan veya gıcırdayan bir ahşap parkeden yapının ne kadar zamandır kendi haline bırakıldığı öngörülebilir.

Örnekleri çoğaltılabilecek malzeme kayıplarından yola çıkılarak doğanın aşındırıcı etkileri eksiltici bir güç olarak görülür. Böylece yapıların süreliiliğinin yeniden farkına varılır. Buna göre doğanın karşısında kalıcı olabilmek için dış güçler tarafından sürekli yenilenmek ve kontrol altında olmak gerekir. Ancak çürümenin ve istenmeyen sonuçların yapılara olumlu bir değer katabileceği de sorgulanmaya başlamıştır(Mostafavi&Leatherbarrow, 1993). Eski ve harap haldeki binalar romantik bir bakış açısıyla sahiplenilmiş, aşınmış halleriyle değeriilenmeye başlamıştır. Böylece korunmak istenen yeni değer malzemelerin ve bütün olarak yapıların geçiciliği olmuştur.

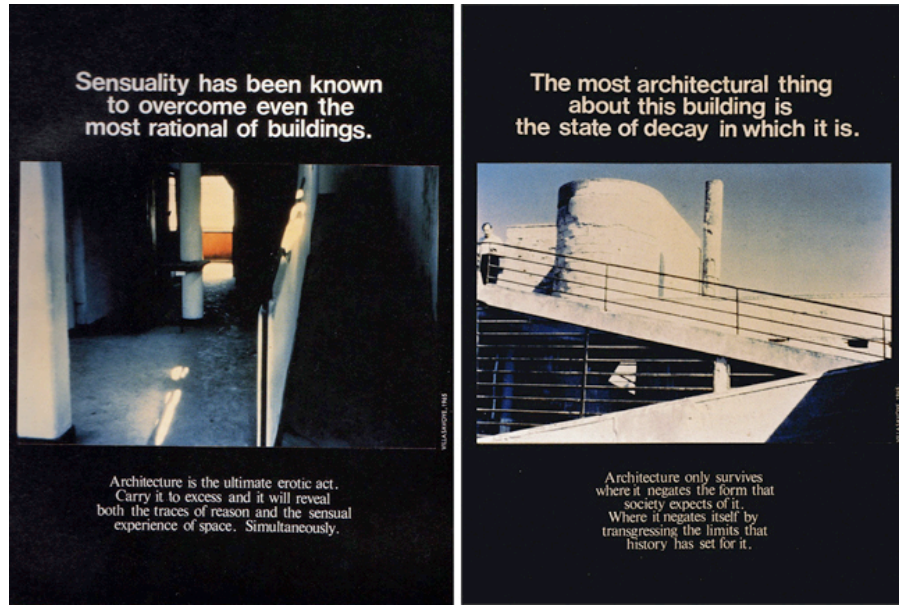

Şekil 2.8: Eskime izleri (Külekçi, I., 2013)

Şekil 2.9: Restorasyondan önce ve sonra Villa Savoye, (Mostafavi&Leatherbarrow, 1993)

Modern mimarlık örneklerinden biri olarak beyazlığı ve kusursuzluğuyla tanınan Villa Savoye 1938 yılında terk edilip yaklaşık 20 yıl kendi haline bırakılınca duvarlarında çatlaklar oluşmuş, sıvaları dökülmüş, korkulukları paslanmış ve beyazlığı kaybolmuştur(Şekil 2.9). Yapının bu yeni haliyle ilgili çeşitli görüşler ortaya atılmakla birlikte Tschumi (1994) Mimarlık İçin İlanlar'da, “ıdrar kokusu, dışkı kalıntıları, açık saçık graffütiler” ile birlikte tüm eskime izlerini mimarlığa dahil eder ve gerçek mimarlığın onu rasyonelleştirmeye ve sınırlandırmaya çalışan her türlü güce karşı gelerek ortaya çıktığını savunur(Şekil 2.10).

Şekil 2.10: Mimarlık İçin İlanlar (Tschumi, 1994)

Resim, moda, edebiyat gibi çeşitli sanat dallarında da yaygınlaşan ve nostaljik bir bakış açısıyla çoğalan bu yeni değerle birlikte yeni yapay ürünler ve malzemeler de ortaya çıkmıştır. Eskitilmiş görünümlü ahşap malzemeler ve eskitme boyalar mimaride de kullanılan örneklerdir. Bu malzemeler sayesinde aşınma için geçmesi gereken zaman beklenmeden yapının ortaya çıktığı andan itibaren, malzemenin yarattığı etkiye inanmak şartıyla, istenilen romantik havayla zamanın ötesine geçmeye çalışılır.

2.2.2 Harabeler

Eskime izlerinin kazandığı değer ve dayanıksız halin sahiplenilmesi harabelerde doruk noktasına ulaşır. 18. ve 19. yüzyıllarda sanatçılar yıkıntıların estetiğini konu ederek harabelere hayranlıklarını belirtirler. Piranesi'nin Roma yıkıntılarını

yücelterek resmetmesi buna örnektir(Şekil 2.11). Özellikle Roma yıkıntıları, Forum Romanum ve Pompeii en çok resmedilen ve ilham alınan harabeler arasındadır. Simmel'e göre (1959) yapay olanın yok olma sürecinin sevilmesinin nedeni akla karşı doğanın üstün gelmesiyle arada kurulmuş dengedir. Her yeni yapı doğaya karşı kazanılmış bir zafer olarak görülür. Yapıyı ayağa kaldıran doğaya karşı insan aklı ve gücüdür, yok eden ise insan aklına ve gücüne karşı doğadır. Bu şekilde yapı bir yandan doğadan tamamen ayrılırken bir yandan da onun bir parçası olmaya devam eder. Zaman içinde doğanın insan eliyle yapılmış olanla iç içe geçtiği bir form yeni bir çeşit sanat olarak görülür. Doğal güç ile insan aklının gücü birbirine karışmasıyla oluşan denge arayışı bir barış hissi oluşturur. Bu his en yoğun haliyle harabelerde yaşanır.

Şekil 2.11: Piranesi'nin Roma harabeleri (Url-4)

Harabeler, arda kalan yapı izleri üzerinden keşfedilir. Nelerin kaldığının, nelerin yok olduğunun ve yok olmakta olduğunun açıkça görünmesi zamanın geçişini izlenebilir kılar. Farkedilen yapısal eksiklikler, bir zamanlar varolan hareketli yaşamın eksikliğini de ortaya koyar. Hiçbir müdahalede bulunulmadığı için zaman harabelerde tarihsiz şekilde ilerlemektedir. Bu sayede tarihsel boyuttan arınan kalıntılar bugünle çağdaş hale gelmiştir(Harbison, 1991). Simmel (1959) de harabelerin etkileyiciliğini geçmiş yaşamı geçmişte olduğu gibi değil, bugünde temsil etmesine bağlar.

19. ve 20. yüzyıllarda ortaya çıkan yeni işlevler ve mimaride denenen yeni formlar daha hızlı değişen dünya düzeni içerisinde modern harabeler de yaratmıştır. İşlevini

kısa sürede kaybetmiş büyük ölçekli yapılar, savaşlar sonunda terk edilen mekanlar, afetler nedeniyle yok olan kent parçaları güncel kalıntılar ortaya çıkarmıştır. Bunlara verilebilecek örnekler çoğunlukla endüstriyel harabelerdir. Harbison’a (1991) göre antik harabelere göre çok daha devasa ve güçlü olmalarına rağmen fazlasıyla savunmasız görünür ve terk edilmiş hissi verirler çünkü antik harabeler kaderlerine terk edilmiş gibi gözükrken endüstriyel harabeler gerçek anlamda kaderlerine terk edilmiştir. Ayrıca endüstriyel harabelerin terk edilmesi kısa bir süre içinde gerçekleştiği için hem yakın tarihe çok daha mesafeli bakılmasına neden olurlar, hem de insan eliyle gerçekleşen müdahalelerin izleri görülür haldedir. Endüstriyel gelişmelerin hızlı gerçekleşmesiyle bir yer 60-70 yıl içerisinde de harabeye dönüşebilir. Örneğin Japonya’da 1916 yılında kömür madeni çıkartmak için çalışan 5000 işçinin yerleştiği Gunkanjima adası 1974 yılında madenin kapatılmasıyla ada tamamen terk edilmiştir(Şekil 2.12). Japonya’nın ilk betonarme toplu konut örneklerinden birini oluşturan yerleşmenin “modernizmin arkeolojisi” olarak sınıflanarak Unesco dünya mirası listesine girmesi söz konusudur(Hladik, 2007). Benzer şekilde Londra’daki Isle of Dogs da bugün işlevini yitirmiş büyük bir endüstri alanıdır. Pek çok kez ihmalkarlık nedeniyle bataklığa dönüşme tehlikesi geçirse de limanları sayesinde 19. yüzyılda ticaretin yoğunlaştığı ve kentleşmenin geliştiği büyük bir semt haline gelmiştir. Kendi içindeki katmanları ve tarihiyle Londra’nın Pompeii’si olarak gösterilir(Harbison, 1991).

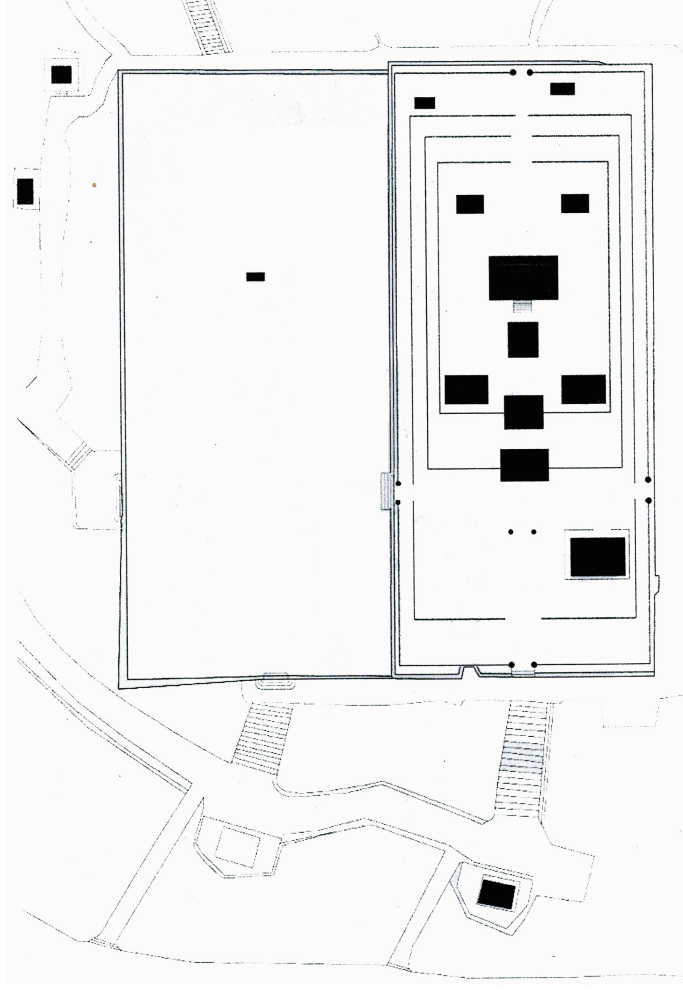
Şekil 2.12: Terk edilmiş Gunkanjima adası (Url-5)

2.2.3 Düzenli yenileme

Ortaya çıkan eskime izleri ve doğal kaynaklı sorunlar karşısında yapıların düzenli bakım ve onarımı sayesinde zaman içinde süreklilik elde edilebilir. Farklı malzemeler için farklı çözüm önerileri getirilerek yapı restore edilebilir, sorunun ilerlemesine yönelik önlemler alınabilir.

Herhangi bir sorun çıkması beklenmeden zaman içinde ortaya çıkabilecek doğal etkiler öngörülerek sürekli sağlam ve sürekli yeni bir imaj elde etmek için yapılan tasarımlar da mevcuttur. Yapı parçalarının ayrı ayrı yenilenmesi, onarım için kolaylıkla sökülüp takılan hareketli çözüm önerileri, yedeklemeler, geçici yapı denemeleri zamanın yıpratıcı etkilerine karşı geliştirilen, yeni ve temiz görüntüyü önemseyen tasarımlardır. Bir yapının sadece belirli bir zaman aralığı için geçici olarak yapılması zamanın kontrol edilebilir etkileri içinde değerlendirilmesini sağlamasının yanında ileriki zamanlar için de yeni önerilerin yolunun açılmasını destekler. Bu bağlamda sürekliliği desteklenen, oluşturulan imajın doğanın ötesinde güncellenen zamana uyumudur.

Bir yapının ilk yapıldığı biçiminin ve yeniliğinin eskimesi beklenmeden korunması ve zamanı aşması ise japon mimarisinde açıkça örneklenebilir. Naiku ve Geku tapınaklarının 690 yılından 1993 yılına dek her yirmi yılda bir yıkılıp yeniden yapılarak 61 kez yenilenmiştir. Bu bakış açısına göre doğanın yıkıcı etkisi göz önünde bulundurulduğunda kalıcılık, ölümsüzlük ve sonsuzluk iddiasıyla sağlamaz. Doğayla çatışma içine girmektense sonluluk açıkça tanımlanır ve düzenli olarak yıkılıp yeniden aynı biçimde yaratılarak süreklilik sağlanır. Böylece ayakta kalma süresininin doğal güçler tarafından belirlenmesi engellenir ve yapı varlığını korumuş olur. Shinto inancına göre canlı güzelliği korumanın tek yolu ölümü ve yenilenmeyi hayatın bir parçası kabul etmektir(Ouburg, 2011). Yenilenme aralığının yirmi yıl olması ise insan ömrüyle eş zamanlı bir yenilenme sağlayabilmek içindir. Bu sayede yapım teknikleri düzenli olarak bir sonraki jenerasyona aktarılacaktır. Böylece yapım eylemi de tapınağın kendisi gibi değerlendirilerek kalıcılığa başlar.

Şekil 2.13: Shrine tapınak planı (Ouburg, 2011)

Harabe örneklerinde zamanın geçişi eskime izlerinde yapılaşırken, japon tapınaklarında bu geçiş yenilenme töreni sırasında görünür hale gelir. Tapınaklar(shrine) iki parçadan oluşur: Bunlardan biri mevcut tapınak olarak kullanılırken, diğeri boş bir alandır(Şekil 2.13). Yeni tapınak boş alana mevcut tapınak model alınarak inşa edilir. Eski tapınak yıkılmadan önce ise birbirinin kopyası veya “orijinali” denilebilecek iki tapınak yanyana durur. Batı geleneklerinde yenileme ve korunma, zamanın geçtiğini göstermemeye çalışma çabasının üzerinden gelişirken, Japon tapınakları örneğinde zamanın geçişi eski ve yeni tapınağın yanyana durduğu aralıkta gözle görülebilir haldedir(Ouburg, 2011). Bu sayede yapının sürekli aynı parlaklıkta korunan hali doğayla etkileşime girmeden kalıcılışmayı başarmış olur.

Sonuç olarak görünür ve sağlam olması istenen yapıların aslında geçici ve zayıf oldukları zaman içinde eskime ve rme izleriyle anlaşılr. Kendi yaşam ritimlerini gncelleyemeyen ve işlemeyen yapılar doğal çevrenin döngüsüne katılarak yok olmaya başlarlar. Bir yapının ayakta kalma süresi sürekli olan doğal yok oluşa nasıl karşı durduğuna bağlıdır. Ancak bu sürecin gözlemlenebilir olması yapılara belli bir zamansallık katar. Bu zamansallık ve doğaya karışma yeni bir form olarak yorumlanabilir. Eskime, rme izleri ve bunlara karşı alınan önlemlerle ortaya çıkan yeni formun hatırlattığı değerler ve yarattığı yeni anlamlar zaman geçtikçe çoğalır. Doğanın hakim gücüne teslim olmuş yapıların ilerleyen zamanda izleyeceğı seyrin öngörülebilir hale gelerek doğa dışında aktif yeni bir gücün olmayacak olması yapıları doğayla bütünleştirerek onun gibi kalıcılaştırır.

3. YAPAY ÇEVRE İÇİNDE KALICILIK

Yapılar hem tasarlanırken hem de inşa edildikten sonra doğanın yanısıra yapay bir çevre içinde şekillenirler. Toplu yaşamın getirdiği sosyal ve politik düzen, ekonomik şartlar, çevredeki diğer yapılar, yapısal düzen, ortak kültürel değerler ve gündem gibi pek çok farklı olgu yapay çevreyi yapısal ve anlamsal olarak oluşturur. Farklı zaman boyutlarında değişen değerler, anlamlar ve yapılar birbirlerini etkileyerek yapay çevreyi de sürekli bir değişim içinde tutarlar. Bu bağlamda kente bir yapı yapma eylemi bu değişim içinde kalıcılaşmak üzere gerçekleştirilir. Sonrasında ise inşa edilmiş yapıların yapay çevrenin etkisi altında değişimin dışında kalarak varlıklarını sürdürmesi yine kalıcılık bağlamında incelenebilir.

3.1 Kente Bir Yapı Yapmak

Sorokin ve Merton (1937) zamanı farklı bağlamlarda inceleyerek felsefe, psikoloji ve ekonomide kullanılmak üzere ortak yaşamda etkili olabilecek olaylar ve süreçler doğrultusunda “sosyal zaman” kavramını oluşturmuştur(Sf. 615). Buna göre “sosyal zaman” sürekli olmayan, arada kesintiye uğrayan, farklılaşan ve tamamlanmayan bir sürece karşılık gelir. Bu bağlamda kentlerdeki yapılar hem varlıklarıyla sosyal etkileşimi çoğaltır, hem de ortaya çıkmasına katkı sağladıkları bu yapay zamanın etkisi altına girer.

İnsan eliyle yaratılan eserlerin anlamlandırılması, ortaya çıkış süreciyle doğrudan ilgilidir. Hannah Arendt (1994) üç temel insan etkinliği olarak emek, iş ve eylemi gösterir. Buna göre geliştirdiği emek ve iş tanımları şöyledir:

“Emek (labour); büyümesi, metabolizması ve mukadder çöküşü, yaşam süreci içerisinde emek yoluyla aynı anda üretilen ve beslenen hayati zorunluluklara bağlı, insan bedeninin biyolojik (yaşam) sürecine karşılık gelen bir etkinliktir. İnsanın emek harcama/çalışma durumu hayatın kendisidir.” (Sf. 35)

“İş (work); insani varoluluşun, türün sürekli yinelenegelen hayat döngüsüne kakılmamış, ölümlülüğü bu döngüyle telafi edilemeyen doğa dışı oluşuna karşılık gelen bir etkinliktir. İş, doğal çevrenin tümünden tamamen farklı, “yapay” bir şeyler dünyası oluşturur. Her bireysel hayat, bu dünyanın sınırları içinde kaimdir; oysa bu dünyanın kendisi bütün bu sınırların aşılması ve geride bırakılması anlamını taşır. İnsanın iş durumu dünyasallıktır” (Sf. 35-36).

Bu tanımlara göre emek sürekli kendisini yeniler ve sabit bir sonuçtan çok bir süreç yaratırken, iş sabit ve hareketsiz bir dünya kurar. Frampton (2002), ‘Labour, Work and Architecture’ adlı kitabında mimarlığın da bu ikili tanımla ayırt edilebileceğini belirtir ve bunu Oxford English Dictionary’de bulunan iki farklı mimarlık tanımıyla açıklar: Bunlardan biri ‘insanların kullanımı için yapı yapma sanatı veya bilimi’, diğeri ise ‘inşaa eylemi ve süreci’dir. İngilizcede bu tanımların karşılığını bulduğu ‘edifice’ ve ‘building’ kelimeleri doğrultusunda amacı ortaya çıkacak sonuç ürün haline gelmiş mimari bakış ile ihtiyacı mekansallaştıran bakışı birbirinden ayırır. Buna göre birinin(‘edifice’) belirli bir zamanın gücünü temsilen kilise, saray, kale gibi büyük yapılara, diğerrinin(‘building’) ise yerlilerin ateş etrafında toplanmasına benzer yapılarda bir kamusal alan kurulumuna karşılık geldiğini söyler. Bugün de bu tip bir yapılaşma farklılığının sürdüğünü bir ocak veya bir televizyon setinin çevresinde kendiliğinden gelişen alanlarla açıklar. Büyük ve anıtsal yapıların ‘iş’ olarak yapay bir dünya yaratmasının yanında diğerr yapı faaliyetleri kendisini belirli bir süre içinde tekrar eden, dinamikleri kendi içinde sosyal olaylarla değışen bir sistem ortaya çıkarır. Bu bakış açısıyla asıl kalıcı fiziksel olarak sabit yapay dünyanın oluşturduğu gözlense de insan yaşamı için hayati zorunlulukları gerçekleştiren yapı faaliyetleri yenilenebildiğı için daha süreklidir. Bir ihtiyaç olduğu için sosyal anlamda varlığını sürdürür ve alışkanlıklar yaratırken somut olarak da izleri sürülebilir. Bu açıdan mimarlık hem güçlerin temsil aracı hem de ihtiyaçlara karşılık gelecek şekilde gerçekleştirilen bir yapı faaliyeti olarak kalıcılık sağlayabilir.

Geçici yapılar dışında hiçbir yapı yakın zaman içinde yıkılmak üzere yapılmaz. Ancak kimi yapılar özellikle diğerr yapılardan ayrılmak ve daha uzun süre bir simge olarak yerleştiğı yerde bulunmak ve hatırlanmak üzere tasarlanabilir. Böyle bir amacın ve çabanın olması, diğerr yapıların bir süre sonra eskiyeceğinin, değışeceğinin veya yerlerine yenilerinin geleceğinin kabul edildiğı anlamına gelir. Buna göre, geçen zaman içinde kentlerin genel manzarasına dahil olan kalabalık yapılar zamana

yenik düşecek, oysaki kentin simgesi haline gelen ayrıcalıklı yapılar bir sonraki katmanda kendilerine yer bulabilecektir. Zamana karşı gelen ve bir sonraki katmanda kendilerine yer edinebilen bu ayrıcalıklı yapıların ortaya çıkış sürecinde genellikle geçen zamanın yapıyı eskitme riskine karşı bir kaygı duyulmaz. Doğal güçlere değil yapılı çevredeki diğer yapılara karşı kalıcılaştırmak hedeflenir. Daha ötesinde ise yapay dünyayı oluşturan her türlü değer, alışkanlıklar, sosyal çevre, ekonomi ve kültürel hareketlilik ile yarışa girilir.

Bu değişim sürecinde kente bir yapı yaparken elde edilmek istenen kalıcılık öncelikle yapıları kalıcılaştırma çabaları, sonrasında ise yerleşilen yapılı çevrenin sürekliliği ve katmanlaşma doğrultusunda kentlerin geleceği üzerinden tartışılacaktır.

3.1.1 Kalıcılaştırma çabaları

Farklı örnekler incelendiğinde zamanla kalabalıktan ayrılan ve simgeleşen yapılarda birtakım ortak özellikler olduğu görülebilir. Bunlar arasında yapı için seçilen yer, yapının işlevi, malzemesi, büyüklüğü, yapılma amacı, simgesel değeri, sınırları gibi özellikleri sayılabilir.

3.1.1.1 Seçilen yer

Yapının inşa edilmesi için seçilen yer belirleyicidir. Pek çok yerden görülebilir olması, çevresindeki diğer yapılarla ve doğal elemanlarla ilişkisi, resimsel olarak çevresiyle bütünlüğü, şehir içindeki konumu önemli rol oynar. Stratejik bir noktada olması, içinde bulunduğu kentin şekillenmesinde de etkilidir. O yapı esas alınarak yollar belirlenir ve diğer yapılar çevresine yerleşir. Bu açıdan kentin gelişimine yön verir.

Bir imparatorluk yapısı olarak Topkapı Sarayı yerleştiği konum sayesinde hem tüm şehre hakim bir noktada özel bir manzaraya sahiptir, hem de şehir içinde pek çok yerden görünür ve silüete dahil olur. Ayrıca Osmanlı döneminde gelişen şehirde alınan pek çok kararda ve kentleşmede sarayın yeri etkili olmuştur. İstanbul'un su yolları, gösteri ve toplanma alanları, çeşmeler, diğer saraylar, mahalleler ve parklar saraya göre konumlanmıştır.

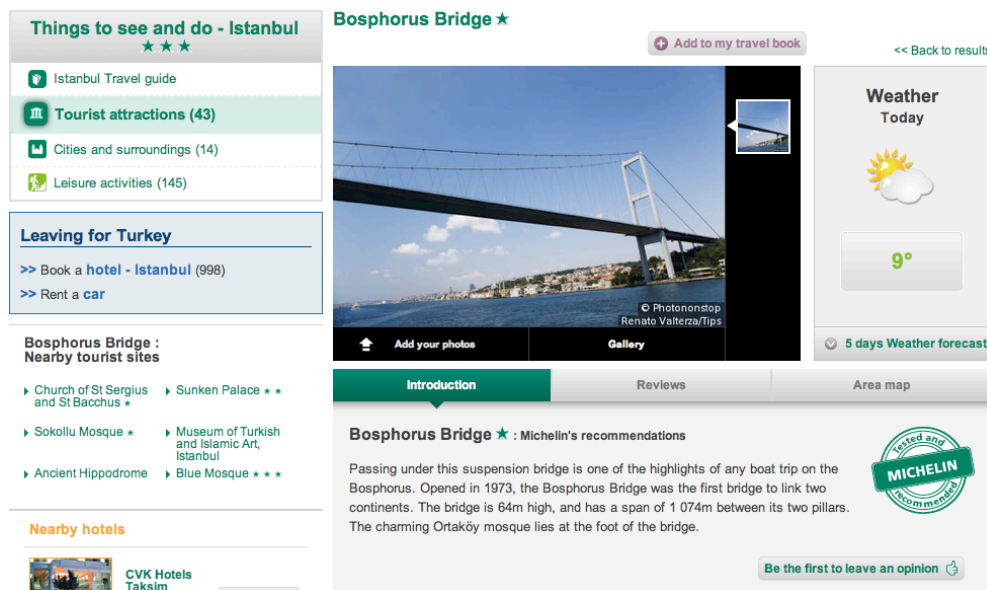
Bir başka örnek olarak Atatürk Kültür Merkezi ise İstanbul'un merkezi sayılan Taksim'de yer alır. Kamusal ve ortak bir ihtiyaca karşılık gelen bir işlevin ve şehrin tamamına hitap eden bir yapının kolay ulaşılabilir olması ve vakit geçirilebilecek

seçeneklerin fazla olduğu bir yerde bulunması önemlidir. Bu nedenle seçilen merkezi nokta ulaşılabilirliği artırdığı gibi kendiliğinden bir kültürel değer kazanarak da yapıyı simgeleştirir. Yapı böylece sadece işlevine karşılık gelen kullanımı dışında günlük kentsel yaşamda da yer edinmiş olur. Örneğin yapının n bir buluşma noktası, taksi veya servis bekleme yeri olarak kullanılmaya başlanır. Edinilen yeni alışkanlıklar zaman içinde yapıyı bulunduğu yerle bütünleştirir ve kentlilerin hafızasında yapı fiziksel ve anlamsal olarak kalıcılaşır.

3.1.1.2 İşlev/İşlevsizlik

Yapının sürekli olarak kullanılmasını ve canlı kalmasını sağlayacak olan işlevidir. İşlevin tanımlılığı, değişime aıklılığı ve kullanım pratikleri yapının ömrünü etkiler. Sosyal değişimler ve teknoloji de işlevlerin zaman içinde geçersiz kalmasına veya aksine yeni bir değer kazanmasına neden olabilir.

Örneğin Boğaziçi köprüsü bir yapı olarak şehrin iki yakasındaki araç trafiğini birbirine bağlama gibi çok tanımlı bir işleve karşılık gelir. şehrin tüm yolları bu şekilde birbirine bağlandığı ve ortak bir ihtiyacın alternatifsiz tek seçeneğini sunduğu için geçici bir yapı olarak değerlendirilmesi düşünülemez. Edindiği kalıcılıkla kentteki ulaşım yollarının gelişiminde önemli rol oynadığı gibi simgesel olarak da İstanbul’u temsil eden bir yapı haline gelmiştir. Michelin Gezi Rehberi’nde turistik rotaların içinde görülmesi gereken bir yapı olarak tanıtılmış, çeşitli logolarda İstanbul’u tanımlayan bir eleman olarak kullanılmıştır(şekil 3.1 ve 3.2).

şekil 3.1: Michelin Gezi Rehberi’nde Boğaziçi Köprüsü(Url-6)

Şekil 3.2: Çeşitli logolarda Boğaziçi Köprüsü (Url-7, 8, 9)

Şekil 3.3: Bozdoğan su kemeri (Küleççi, M., 2013)

İşlevin çoğunluğun ortak bir ihtiyacına karşılık gelmesi ve kullanıcıların şehirde yaşayan herkesi kapsamaması durumunda yapılar daha büyük bir kitleye hitap etmeye başlar. Büyük bir bölgeye hizmet sunulması ve devlet eliyle yapılması kalıcılığı artırır. Bu tür yapıların ikinci bir kere yapılması gerekli değildir, alternatifleri kendiliğinden ortaya çıkamaz. Ayrıca hem ekonomik hem kentsel olarak yatırım değeri taşıyabilirler. Herhangi bir değişikliğe veya yeniliğe ihtiyaç olsa bile yine kendi içinde çözüm yolları aranacaktır. Bunlara bugün işleyen bir örnek olarak İski'nin arıtma tesisi verilebilir. Değişen teknolojiyle işlevsizleşmiş ve tarihi değer kazanmış bir örnek ise Bozdoğan su kemeridir. Roma döneminde şehrin su ihtiyacını karşılamak üzere inşa edilen büyük bir su sisteminin bir parçasını oluşturur. Osmanlı

döneminde de kullanımına devam edilen yapı sonraları işlevini kaybetse de varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Tarihi değeri nedeniyle korunmuş ve anıtsallık kazanmıştır(Bkz. Şekil 3.3). Benzer bir örnek olarak Galata kulesi gösterilebilir. Gözlem kulesi olarak inşa edilip, Galata surlarının bir parçası haline gelmiş, Osmanlı döneminde ise esir barınağı olarak kullanılmıştır. Öncelikle farklı işlevlere yönelik kullanılabilir olması yapıyı sürekli kılmış, sonrasında ise bulunduğu konum ve artan tarihi değeri nedeniyle İstanbul'un simgelerinden biri haline gelmiştir. İşlev kaybına Haliç kıyılarındaki tersaneler de örnek oluşturabilir. Ancak tersaneler büyüklükleri ve mekansal özellikleri nedeniyle farklı bir işlev kazanamamış ve terk edilmiş bir halde varlıklarını sürdürmektedirler.

İşlevsiz olan yapıların ise taşıdıkları anlam ve temsil ettikleri değer kesin bir şekilde bellidir(Harbison, 1991). Bu nedenle anıtsallaştıklarından, fiziksel olarak varlıklarının nedeni sorgulanmaz. Taşıdıkları değer nedeniyle ayakta kalmaları ya da yok olmaları sembolik olarak büyük anlam ifade eder. Taksim meydanında bulunan Cumhuriyet Anıtı Kurtuluş Savaşı'nı ve kurulan yeni düzeni temsil ettiği için toplumsal ve tarihsel olarak değeri büyüktür. Yok olması mimari veya kentsel değil ideolojik tartışmalara yol açacaktır.

3.1.1.3 Malzeme

Kullanılan malzemenin sağlam ve ağır gözükmesi, yapının bulunduğu yere olan bağının güçlü olduğunu gösterebilir. Özellikle askeri ve savunma amaçlı yapılarda dayanıklılık ayrıca önem kazanır. Hatta dayanıklılık ve sağlamlık yapının tek ve asıl özelliğidir. Kullanılan malzeme sayesinde bütünlük ve kararlılık sağlanır, belirli bir sınır ortaya çıkar ve bir alan tanımlanmış olur. Malzeme seçimi yapıyı diğer yapılardan ayıracağı gibi diğer özelliklerden farklı olarak sağlamlık konusunda doğal etkenlere karşı dayanıklı olmayı amaçlayabilir.

Roma döneminden başlayarak kenti savunma amaçlı inşa edilen İstanbul surları kentin sınırlarını belirleyerek güvenli bölgesini oluşturur. Yaklaşık 5 metre kalınlığında geniş ve yüksek taş duvarları ve aralarda mermer kapılar bulunur. Bu tür örneklerde malzemenin kendisi yapıyı oluşturur ve şekillendirir. Rumelihisarı kalesi de kalın taş duvarları ve burçlarıyla bir ulaşılmazlık ve sağlamlık sembolüdür.

3.1.1.4 Büyüklük

Tasarlanmadan yapılması mümkün olmayan büyüklükte yapılar için yapım sürecinde harcanan emek ve kaynaklar göz önünde bulundurulduğunda bu yapıların kalıcı olmak üzere inşa edildikleri söylenebilir. Ortaya çıkma sürecinin yanında ileriye dönük hedefleri ve kullanım öngörülerini de o yapıya belirli bir ömür biçildiğini gösterir. Yapı kararı alınırken yapılmış fizibilite çalışmaları işlevlerin ve hedef kitlenin belirlenmesinin ardından gerçekçi bir gelecek öngörüsüyle kullanılabilirliği hesaplar.

Ayrıca büyük bir yapı yapmanın şehirde kazanacağı sembolik anlam ve kaplayacağı alan da kalıcılığının işlevsizleştirilerek pekiştirilmesini sağlar. Bu sayede yapı daha fazla kullanıcının önce günlük hareketine dahil olur.

Büyük bir yapı inşa edildikten sonra ortadan kalkması söz konusu olsa dahi önce yeni bir projeye ihtiyaç duyulur. Çünkü yapısal ölçekten çok kentsel ölçekte etkileri görülecektir. Her koşulda alternatif projenin kısa bir süre içerisinde gerçekleşip uygulanması mümkün olamayacağı için yapı herhangi bir sorun oluştursa da kısa vadeli başka çözüm önerileri daha kolay bir seçenek oluşturur.

İnşaata henüz bütünüyle tamamlanmamasına karşın açılışı gerçekleşen Zorlu Center, İstanbul'un merkezi bir yerinde önemli bir alan kaplamaktadır. Büyüklüğü nedeniyle öncelikle ulaşım yollarının düzenlenmesinde etkili olmuştur: Zincirlikuyu'dan geçen metrobüs ve metro hatları için yeni yollar oluşturulmuş, eski giriş-çıkış yerleri genişletilerek yeniden düzenlenmiştir. Araç yolları ise yapının çevresinde çoğaltılmış ve yeni sapaklar oluşturulmuştur.

Yapının büyüklüğü yapının işlevlerini de çoğaltır. Alışveriş merkezi, gösteri merkezi, sergi alanı, konut, otel, ofis gibi ayrı kullanıcıları olan farklı işlevlerin tek bir yapıda olması yapının tamamının varlığını her bir işlev için ayakta tutar.

En büyük savunma yapısı olarak inşa edilen Çin Seddi'nin yapımı sırasında çalışan kişilerin devlet tarafından kutsallıkla ödüllendirilmesi büyüklüğün ve sağlamlık odaklı kalıcılığın değerinin başka bir göstergesidir.

Gimpel'in (1996) Ortaçağ'da Endüstri Devrimi adlı kitabında değindiği üzere ortaçağda kentler arasında büyüklük ve yükseklik yarışına girildiği için mimarlık en saygın mesleklerden biri haline gelmiştir. Kemerlerin ve kulelerin komşu kentlerden daha büyük ve daha yüksek olmasının o kentin değerini artıracığı düşünülmektedir.

Suudi Arabistan’da bulunan dünyanın en büyük futbol stadyumu çatısına sahip olan 67 bin kişilik Kral 2. Fahd Stadyumu ise yine büyüklüğü ile değerlendirilen bir örnek oluşturur. Bir ihtiyaca karşılık olarak yapılmamış, yapıldıktan sonra simgeleşerek anlam kazanmaya çalışmıştır.

Yapılar arasındaki büyüklük yarışına bugün de rastlanmaktadır. Örneğin İstanbul’a yapılan Adalet Sarayı’nın Avrupa’daki en büyük adalet sarayı olması bir övünç kaynağı olarak sunulmaktadır(Url-10). Ayrıca yapılan yeni toplu konut projelerinin dev konut projeleri olarak tanıtılması yine büyüklükten yararlanılarak artırılmak istenen değerin göstergesidir.

Büyük yapıların yönetimi ve bakımı için alınan kararlar kenti etkiler. Ancak kentsel kararların büyük yapılarda etkili olması zordur. İçlerinde kurulan sistem kendi kendine yetebilecek kapsam ve kapasitede olduğu için dışarıya çok fazla bağımlı değildir. Bu sayede yapıları çevrenin yapıları üzerindeki güçlerinin bir kısmının etkisi altına girmez. Dolayısıyla kendi sistemini kurduktan sonra yarattığı dinamiklerle ayakta kalma süresi daha az tehdidin altındadır. Bu noktada kalıcılığı yine kazanacağı değere göre gerçekleşecektir.

3.1.1.5 Kutsallık-dokunulmazlık

Yapının dokunulmaz bir değere sahip olması ve toplumsal anlamı ayakta kalma süresini değiştirir. Böyle bir değer addedilerek bir yapı yapmak onun ilerleyen zamanlarda da korunmasını sağlar. Sahip olduğu değerle kendi kullanıcı kimliğini oluşturur. Böylece farklı etkenlerin kendisini ve çevresini değiştirmesine imkan tanımaz, görünmez bir savunma sistemi oluşturur. Sosyal ve kentsel değişikliklere ayak uydurması ise tartışılır bir konu haline gelebilir.

Örneğin Eyüp Sultan Camisi şehre yapılan ilk cami olduğu söylentisine dayanarak çevresiyle birlikte müslümanlar tarafından kutsal bir yer haline getirilmiştir. İlk yapılan caminin deprem nedeniyle yıkılmasıyla 19. yüzyılda yeni bir cami yapılmış ve değeri korunmuştur. Bugün halen bu anlamda ziyaret edilmesi dokunulmazlığı sayesinde.

Başka bir örnek olarak stadyumlar da taraftarları sayesinde korunan ve kutsal bir değer kazanan mekanlardır. Yapıldıkları andan itibaren yapısal olarak değerlendirilmesine gerek kalmadan taraftarlar tarafından sahiplenildiği için varlıkları ve süreklilikleri sorgulanamaz.

3.1.1.6 Sınır çizmek

Yapısal olarak bir alan belirlemek ve sınır çekmek, o alanı çevresinden koparmaya yarar ve çeşitli dış etkenlerden uzaklaştırır. Sahiplenme duygusunun artması ve o alana bir kimlik tanımlanması ilerleyen zamanlarda yapılacak değişimlerin ancak tek elden yapılabileceğini gösterir. Hem kullanıcıları hem de kullanım şekli tesadüflere açık halde bırakılmaz. Karar alıcılar belirli olduğu için kontrollü bir şekilde gelişir. Fiziksel olarak erişimi zorlaştırır, kapalı ve sabit bir imaj yaratır. Bu nedenle sınırlar çekerek ayrımlar oluşturmak kalıcılık olarak yorumlanabilir. Sınır çekmeye örnek olarak kent ölçeğinde sur duvarlarıyla çevrili antik kentler ve geç ortaçağ döneminin duvarlı şehirleri verilebilir. Bu şekilde olası düşman saldırılarından korunmak kolaylaşacağı gibi kente giriş ve çıkışlar da tanımlı hale geleceği için kentli ve yabancı kimlikleri daha keskin bir şekilde oluşabilir, özgün özellikler daha uzun süre korunabilir. Daha küçük ölçeklerde ise özel bir mülkün çevresine duvar örülmesi, çit ile çevrilmesi, kentlerde kaldırım ile açık mekanları ayıran düzenlemeler örnek oluşturabilir. Kentlerde genellikle özel alan ile kamusal alanlar arasında açıkça gözlemlenebilen bu ayrımlar, aynı alan içinde farklı mekanları birbirinden farklılaştırmaya ve her birine ayrı bir zamansallık katmaya da yarayabilir. Böylece ayrılan alanın çevredeki genel kuralların etkisi altına girmesinin önüne geçilir ve değişim engellenmiş olur.

3.1.1.7 İkon yapılar

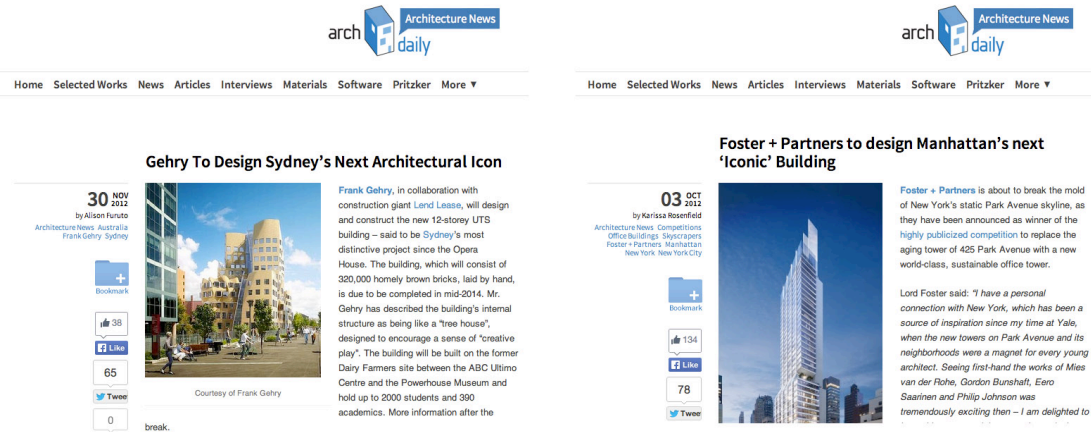
İşlevinden çok görüntüsü ve heykelsi etkisiyle ön plana çıkan ve bulunduğu yerde pek çok yerden görülebilen yapılar zaman içinde formlarıyla bir sembol haline dönüşebilirler. Çevredeki yapı tipolojisinden farklı olması ve göze çarpması nedeniyle iddialı olarak algılanırlar. Bu özellikleri ile önce istenmeden farkedilen bir yapı, sonrasında ise mutlaka görülmesi gereken bir yapı haline gelirler. Önce içinde bulundukları yakın çevrenin, sonrasında ise şehrin ve hatta ülkenin simgesi haline gelerek kalıcılışırlar.

Dünyada bugün ikon olarak görülen yapılar Ayasofya, Louvre, Burj-Al Arab, Sydney Opera Binası, Empire State, Taj Mahal, Eiffel Kulesi, Big Ben, Colosseum, piramitler olarak sıralanmıştır(Şekil 3.4) (Url-11).

İkonlaşma inşa edildikten sonra gerçekleşen bir süreç olarak görülebilmekle birlikte, günümüzde ikon yapı inşa etme fikriyle de tasarımlar yapılmaktadır. Özellikle ünlü mimarların farklı şehirlere yaptıkları yapılar hem mimarının kimliğini vurgulamaya hem de bulunduğu şehre sembol yaratmaya yönelik tasarlanır. Buna örnek olarak “Foster and Partners Manhattan’ın sıradaki ‘ikon’ yapısını tasarlıyor”, “Gehry Sydney’in yeni ‘ikon’ yapısını tasarlıyor” başlıklı haberler gösterilebilir (Şekil 3.5) (Url-12, 13).

Şekil 3.4: İkon olarak sınıflanan yapılar (Url-11).

Şekil 3.5: İkon olmak üzere tasarlanan yapılar (Url-12 ve Url-13)

Farklı bir bakış açısıyla, henüz inşa edilmeden evrensel bir değer elde edeceği ve kalıcılışıacağı öngörülen bir başka örnek İstanbul'a yapılması planlanan Çamlıca Camii olabilir. Fikir aşamasında olan proje “dünyanın en görkemli eserlerinden biri” olacağı düşünülerek tanıtılır (Url-14). Elbette bu örnek ile karşılaştırılınca Gehry ve Foster'ın tasarımlarının elde edeceği kalıcılığın mimarların ünlerinin sonucu olarak ve dolayısıyla nispeten doğal sayılabilecek bir yolla iz bırakarak sağlanacağı açıktır. Bir başka deyişle bu ünlü mimarların yapılarının zaman içinde mimarlık tarihi içinde alacakları yer öngörülerek spekülasyonda bulunmaktadır. Çamlıca Camii ise hangi nedenlerle ve hangi kitleye hitaben kim tarafından yapıldığı açıkça anlaşılamamasına rağmen bu belirsiz özellikleriyle hakkında dünyada kalıcılık iddiasında bulunulan bir yapıdır.

Yapı ortaya çıkmadan atılan bu tür anlamlar toplumsal olarak yapının önceden benimsenmesini sağlar. Bu sayede aslında inşa edildikten sonra gerçekleşmesi gereken ikona dönüşme süreci proje aşamasında başlatılmış olur. Böylece yapının yapay çevrenin sosyal zamanına yerleşikleşmek için geçireceği süre kısaltılarak sonsuz değerine çabuk ulaşması istenir. Bu bağlamda sahip olacağı değer kentlilerin veya kullanıcıların değil proje sahibinin kararı, mimarın pozisyonunun sonucu, veya hakim politik karar alıcıların etkinlikleri ile belirlenir.

Bugün ikon özelliği gösteren yapılara bakıldığında yapım aşamasında kendilerine atfedilen özgün değerlerin bulunduğu söylenebilir. Ancak bugün incelendiğinde gün yüzüne çıkan bu özellikler bu değerler kullanıcıların çoğunluğu ve yapının yapıldığı yer için ortak değerlerdir. Çoğunluk tarafından sahiplenildiği takdirde kalıcılışıarak ortak değerleri temsil edebilirler. İnşa edildikten sonra yeni etkiler ve değerler yaratması kullanıcılarına bağlıdır. Çoğunluk tarafından sahiplenilmeden yine daha hakim karar alıcıların isteğinin baskın gelmesi doğrultusunda yapıların kalıcılışıması da mümkündür. Yukarıda sınıflanan ikon yapıların arasında bulunan Burj-Al Arab, bölgenin ekonomik sisteminin bir parçası haline gelmesi ve turistik özellikleriyle desteklendirilmesi nedeniyle varlığını bu denli ikonlaşıarak sürdürmektedir. Benzer şekilde yapıların yapay düzenin bir parçası haline getirilerek kalıcılışıtırılmasının sağladığı süreklilik ve herhangi bir ikonun gerekliliği tartışmaya açıktır. Bu bağlamda toplumsal yaşamın değerlerinin doğal süreçleri içinde yapılar üzerinde cisimleşerek görünür olması veya bir yapının toplumsal yaşama dahil olarak yapıli çevrenin sembolik bir parçası haline gelmesinin bir sürecin sonucu olarak ortaya

çıkması gerçek anlamda ikon olma yolunu açacaktır. Aksi takdirde çevreye yapay eklentiler yapmak ve nedenleri ve sonuçları araştırılmadan evrensel iddialarda bulunmak, yapılar üzerinde kullanıcıların söz hakkını ortadan kaldırmaya yöneliktir. Dolayısıyla bu durum yine yapay çevrenin değişkenlerini çoğulcu ve açık toplumdan alarak tek elden yönetmeye yeltenmekle bağlantılı olarak değerlendirilebilir.

3.1.2 Zaman içinde kentler

Bir yapı yapılırken ayakta kalma süresini etkileyen yukarıda sıralanan özellikler doğrultusunda antik çağda kurulan kentlerden bugüne kalanlara bakıldığında benzer özellikler göze çarpar. Antik kentlerden günümüze en sağlam haliyle kalan yapılar genellikle tapınaklar, hamamlar, tiyatrolardır. Konutların ise temelleri haricinde üst yapıları çoğunlukla yok olmuştur. Bunda seçilen yer, işlev, malzeme, büyüklük, kutsallık ve sınırlar ayrı ayrı etkilidir. Örneğin akropol gibi yüksek bir konuma taş ve mermer gibi malzemelerle, kenti koruyacağına inanılan bir tanrıya adanarak yapılan görkemli bir tapınağın yanında, kentin eteklerine taş temeller üzerine toprak ve kerpiç malzemelerle inşa edilen çok sayıdaki küçük konutun geçiciliği tartışılmaz. Daha uzun süre kalanlar sayesinde kentte önem verilen değerlerin ve günlük yaşamın yöneliminin izleri sürülebilir. Antik kentlerin izlerinin sürülmesini sağlayan bir diğer önemli etken ise çizdiği sınırlardır. Kenti çevreleyen surlar sayesinde kent fiziksel olarak kalıcılaşmış ve korunabilmiştir. Ayrıca kent bu sınırlarla daha keskin bir şekilde tanımlanabilmiş ve kent kimliğini uzun süre koruyabilmiştir.

Üzerinden geçen bin yıllar sayesinde kalıcılıkları konusunda net çıkarımlar yapabildiğimiz antik kentlerin yanında geçtiğimiz yüzyıllarda yaşanan değişimler sonucu yakın geçmişte yapılan yapıların kalıcılığının sorgulanması deneyimlerle ve üretilen kentsel teorilerle sınırlıdır.

Kent içerisinde hem yapıların hem de kentlilerin farklı zaman boyutlarında hareketini inceleyen Mehrotra, kentleri oluşturan ikili bir dengeden bahseder. Ona göre şehre hakim bütüncül bir düzen yaratmaya çalışan ve hafızalarda sabit olarak yer edinen kısım statik şehri, değişen aktörleri ve mekanlarıyla şehri canlandıran dinamik ise kinetik şehri oluşturur(Mehrotra, 2008). Daha uzun süredir bulunduğu yerinde fiziksel özelliklerini koruyarak varolan ve şehrin olmazsa olmazlarını oluşturan yapılar hareketsiz olarak algılanır ve en azından büyük bir değişiklik olmadığı sürece belirli bir süre daha yerlerinde kalacaklardır. Bunun yanında günlük kentsel harekette

farklı noktalarda karşılaşılan ve günü canlı olarak yaşatan nispeten hareketli yapılar kente kinetik bir hız katar. Sabit yapılar arası gerçekleşen hareketin mekanını oluşturur, ihtiyaçlarını karşılar. Genellikle kamusal ve açık alanlarda gerçekleşen bu dinamik, bir yerden başka bir yere giderken ihtiyaç duyulan bir su satıcısının mekanı da olabilir, haftalık kurulan bir açık hava sineması veya protesto için toplanan bir grubun sokağı ve yapıları kullanımı da olabilir. Statik ve kinetik ikili yapı birbirlerini dönüştürerek ve kullanarak sürekli bir canlılık sağlarlar. Bu şekilde farklı zamansallıklar içinde yaşayan parçalar kent içinde birlikte harekete geçer. Bir bütün olarak ise kent tutarlılığını hem onun kendi parçalarını berabere getiren kuvvetlerden, hem de onu sabit bir öge olarak içeren daha büyük yaşayan sistemin tutarlılığından alır(Alexander, 1979). Dolayısıyla kentlerin canlı ve değişime sürekli açık özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bir sonraki katmanda varlığını sürdürebilecek yapıların hangileri olduğunu tahmin etmek zordur. Ancak kente özgü değerler, etkin karar alıcılar ve yapısal seçimler doğrultusunda tasarlanan ve belirli bir kalıcılığa çabası içinde bulunan yapıların varlığından söz edilebilir.

3.2 Yapay Çevrenin Etkisi Altında Yapılar

Brandi (2001) bir sanat eserinin içsel bir zamana sahip olduğundan bahseder ve bunu bir 'ritim' olarak tanımlar. Kendi içinde işleyen bir zaman ve mekandan oluşan ritme sahip eser zamansız bir şimdinin içine yerleşir, yaratım süreci bitip ortaya çıktığında ise eserin kendisi değil sadece malzemesi zamana karışır(Brandi, 2001). Bu bağlamda düşünüldüğünde bir yapının ömrü de yalnızca maruz kaldığı doğal etkilerle belirlenemez, kendi 'ritmi' ile ve içine yerleştiği çevre ile doğrudan bağlantılıdır. Kendi ritmine sahip farklı eserlerin kentte bir araya gelmesiyle kentin de ayrı bir eser olarak işlemeye başladığı söylenebilir. Zaman içinde fiziksel değişikliklere uğramasının yanında farklı aktörlerin ve kullanıcıların müdahaleleriyle dönüşümü güncelliğini korur. Böylece kentin ritmine ayak uyduran yapılar, malzemeleri eskise de özgün ritimleriyle birlikte belirli bir süreklilik elde edebilirler.

Farklı devirlerin varlığı ve geçmekte olan zaman, kentin katmanları üzerinden izlenebilir. Kültürel devamlılığın ve birikimin günlük yaşamın canlılığı ile birlikte görünür olması kentlerin algılanmasına zaman boyutunu katmıştır. Kimi yapılar zaman içinde yıpratıcı doğal koşullara ve değişen düzene rağmen varlıklarını sürdürerek katmanlaşmış, kimi yapılar ise yok edilmiş veya dönüştürülmüştür. Kalan

yapıların doğaya ve değişken kentsel düzene karşı ayakta kalabilmelerinde sosyal, kültürel ve politik alanlarda alınan kararlar ve ihtiyaçlar etkili olmuştur. Dolayısıyla kentlerde çeşitli hızlarda ve farklı etkenler altında gerçekleşen bir eksilme ve eklenme sürecinden söz edilebilir.

Her zaman diliminde yapılmış her yapının sürekli ayakta kalamayacağı açıktır. Geçen zamana karşı bazı yapıların kalıcılığı sıradışı bir durum olarak algılanabilir. Doğal süreç içinde varlıkları fazlalık olarak görülerek sorgulanabilir. Diğer yandan ise zamanla değişen olguların yapılar üzerinde doğrudan dönüştürücü, hatta yok edici etkisi karşısında kalıcılışmaları aslında doğal olması gerekirken talep edilen bir durum haline gelebilir.

Kentleri oluşturan yapıların kimileri yapılış amacına ve işlevine yönelik kullanılırken doğal etkenler nedeniyle eskimeye başlar. Zamanın doğal etkileri yok edilerek yapıların ömrü uzatılır ve özgün işlevleriyle büyük bir değişikliğe uğramadan korunarak süreklilikleri sağlanır. Kimi yapılar ise doğal etkenlere veya sosyal nedenlere bağlı olarak ömürlerini tamamlamış veya işlevlerini yitirmiş olmalarına rağmen kentte yer edinmeye devam ederler. Bugüne ait olmadıkları bellidir, işlevleri veya görüntüleri değişikliğe uğramıştır, bulundukları yer ile sürekli bir uyum içinde bulunmazlar. Dolayısıyla güncel sosyal ortama ait olmamaları, kullanım sürelerini aşmaları, özgün özelliklerini yitirmiş olmaları nedeniyle ‘kalıntı’ olarak nitelendirilebilirler. Kalıntılar, eski çağlardan bugüne ulaşan tarihi yapılar ve ören yerleri olabileceği gibi, daha yakın geçmişten kalmış, tahmini ömrünü veya işlevini tamamlamasına rağmen varlığını sürdüren yapılar da olabilir.

Bu bağlamda daha gerçekçi bir tespit için ‘kalıntı’ kelimesinin türkçe sözlükte bulunan farklı anlamlarına bakılabilir :

- 1. Artıp kalan şey, bakiye. 2. Eski çağlardan kalmış şehir veya yapı, ören, harabe. 3. İz, işaret. 4. mec. Bir toplum, kültür, uygarlık vb.nden artakalan şey. (Genel türkçe sözlük)
- Daha önce faal olan fakat evrim sırasında fonksiyonunu kaybeden herhangi bir organ ya da yapı. (Biyoloji Terimleri Sözlüğü)
- bk. eski. (Gramer Terimleri Sözlüğü)
- Değişen tarihsel ve toplumsal etkilere karşı büyük bir direnç göstererek geçmişteki köken, olgu, özellik ve görünümleri bakımından çok az

değişikliğe uğramış olan ve bulundukları toplumsal düzen içinde, düzenin işleyişine uygun mantıksal bir durum göstermeyen halkbilim ürünleri (Halkbilim Terimleri Sözlüğü)

- Eski düzene özgü olup, toplumsal değişmelerden sonra da varlığını bir süre daha sürdüren ekin öğeleri. (Toplumbilim Terimleri)
- Osm. bakaya, artıklar. (Tarım Terimleri)
- İng. Palimsest. Başkalaşmış kayaçlarda, ilkel dokusu korunmuş yapı. (Yerbilim Terimleri Sözlüğü)

Kelimenin farklı anlamları incelendiğinde herhangi bir şeyin kalıntı haline gelebilmesi için öncelikle bir değişim olması gerektiği gözükmemektedir. Değişim ilk olarak kalıntı haricindeki düzende etkili olmuştur. Çevredeki değişimin sonucu olarak ise bütünlüğünü ve özgünlüğünü korumuş kalıntının özelliklerinde değişiklikler görülebilir.

Kalıntı çevreyle sürekli bir uyum halinde olmaz çünkü bugünün ürünü değildir, önceki zamandan arta kalmıştır. Bu nedenle bu tür yapılar için doğrudan ‘eski’ kelimesiyle bağlantı kurulabilir. Ancak sahip olduğu özgün değerler tanımlı bir zamana referans verebileceği gibi belirli bir zamanla sınırlandırılmayacak bir değere de karşılık gelebilir.

Söz konusu değişimler çoğunlukla doğrudan zamanla bağlantılı olduğundan kalıntılar geçen zamanın çokluğuna ve tahmini ayakta kalma süresinin aşımına göre sınıflandırılabilir. Öncelikle tarihi yapıların hangi koşullar altında varlıklarını sürdürdükleri ve ne zaman tarihi kimliklerini kazandıkları; sonrasında ise yakın geçmiş ve bugünün dinamiği içerisinde güncel dönüşümün nasıl gerçekleştiği, yeninin eskinin yerini nasıl aldığı ve hangi tür yapıların kalıcılaştığı incelenebilir. Buna göre yapıları çevrede kalıcılaştırma tarihi yapılar ve bugünün güncel kalıntıları üzerinden tartışılacaktır.

3.2.1 Tarihsel kalıntılar

Bugün ayakta kalmayı başarmış tarihi yapılar yapıldıkları tarihten bugüne korunmaya değerli görülmeleri ve bunun üzerine belirli kararların alınması sonucu varlıklarını sürdürebilmişlerdir. Temsil ettikleri değer öncelikle geçmiş bir zamanın değerinin bugüne kalıcılığı sayesinde oluşmuştur.

Yapıların ‘kültür varlığı’ olarak tanımlanma süreci ve koşulları 1976 yılında UNESCO tarafından belirlenmiştir. Bir yapının tarihi olarak tescillenip koruma altına alınması için birtakım ölçütler vardır. Bunlar tarihi belge özelliği, eskilik özelliği ve estetik özelliğidir(Ahunbay, 2004).

Bir yapı tarihi bir olayla veya kişiyle ilişkisi varsa ya da tarihi bir süreci yansıtıyorsa tarihi bir belge olarak nitelendirilebilir(Ahunbay, 2004). Geçmişteki toplumsal değerlerin izlerini taşıyan yapılar bir bellek görevi görerek korunmaya değer bulunurlar. Örneğin Atatürk’ün 1918 yılında İstanbul’a geldiğinde yaklaşık bir yıl süreyle kaldığı Şişli’de bulunan bina bugün müzeleştirilerek koruma altına alınmıştır. Öncelikle 1919 yılında Atatürk’ün bu binada oturduğunu belirten bir tabela konarak çevre yapılardan farklılaştırılmış ve koruma değeri ortaya çıkartılmıştır. 1927 yılında İstanbul Belediyesi tarafından satın alınmış ve Atatürk’e ait çeşitli eşyalar ve tarihi belgeler binanın içersinde toplanmaya başlamıştır. 1942 yılında müze olarak işlevlendirilmiştir. 1960 ve 1981 yıllarında ise onarım görerek yeniden ziyarete açılmıştır. Bu örnekte tarihi bir kişiyle bağlantılı olması nedeniyle bir yıl gibi kısa bir süre içerisinde değerlendirilerek kalıcılığı için adımlar atılmaya başlanmıştır. Günlük kullanımda bir yapının tarihi değer kazanarak içindeki zamanın durdurularak müzeleştirilmesiyle mümkün olabilir. Böylece yapı, günlük hayattan kopararak mesafelendirilir. İçine girildiğinde farklı bir zaman dışarıdan izlenir ve kentliler ziyaretçilere dönüşür.

Benzer değerlendirmelere Pera Palas Otelindeki bir odada Agatha Christie’nin kaldığını belirten tabela, anahtarlık gibi parçalar, bir dönem şehrin sosyal yaşamında önemli yer tutan ve ünlü sanatçıların uğrak yeri olan Markiz Pastanesi de örnek gösterilebilir. Eski yaşam şekillerinin özelliklerini taşıyan yapılar da korunmaya değer bulunur. Örnek olarak Hasköy’de bulunan Lengerhane binası verilebilir. 1708 yılında 12. yüzyıldan kalma bir Bizans yapısının temelleri üzerine inşa edilmiş yapı, gemicilik için zincir ve çapa imal etmek üzere yapılmıştır. 3. Selim döneminde(1789-1807) bir onarım geçirdiği bilinmektedir. Cumhuriyet döneminde 1951 yılına kadar Maliye Bakanlığı tarafından depo olarak kullanılmıştır. Sonrasında ise Tekel’in mülkiyetinde Cibali Tütün Fabrikası’nın depo binası olarak işlev görmüştür. 1984’te meydana gelen bir yangında büyük hasar görmüş ve kullanılamaz hale gelmiştir. 1991 yılında ise Rahmi Koç Müzesi ve Kültür Vakfı tarafından satın alınarak restore edilmiş ve 1994 yılında Rahmi Koç Müzesi olarak ziyarete açılmıştır(Şekil 3.6).

Yaklaşık 300 yıldır çeşitli onarımlarla ayakta duran yapı değişen teknoloji nedeniyle işlevsiz hale gelince yakın çevresinde bulunan yapıların ihtiyaçlarına cevap vermek üzere şekillendirilmiştir. Yangında gördüğü hasar nedeniyle kullanılamaz hale gelince restorasyona gereksinim olmuştur. Bugün müze olarak işlevlendirilerek korunması bir 18. yüzyıl yapısı olarak görünür olmasının yanında o dönemin teknolojisini gösteren bir belge niteliği taşıdığından dolayı önemlidir.

Şekil 3.6: Rahmi Koç Müzesi olarak Lengerhane (Küleççi, I., 2011)

Yapıların ‘eski’ olarak tanımlanabilmesi için geçmesi gereken süre hem yapının özelliklerine hem de çevredeki değişimin hızına göre farklılık gösterebilir. Ancak bazı ülkeler yapıların tescillenerek tarihi bir nitelik kazanması için bir zaman ölçütü belirlemişlerdir. Türkiye’de Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu’na göre 19. yüzyıl sonuna kadar yapılmış binalar koruma altına alınmıştır. 20. yüzyıl içerisinde yapılmış yapıların koruma altına alınması için farklı nitelikler aranmaktadır. Örneğin 19. yüzyıl sonunda Bebek’te yapılmış Bereket Apartmanı eskilik özelliğiyle koruma altına alınmışken 20. yüzyıl başında Maçka’da yapılan ilk apartmanlardan biri olan Art Deco özellikleri taşıyan Azim Apartmanı Anıtlar Yüksek Kurulu’nun gerekçeli kararıyla 1985 yılında yıkılmıştır(Çetintaş, 2005). Yurtdışından çeşitli örneklerde ise 20. yüzyıl içerisinde önemli mimarların yaptıkları ve mimari bir akımı temsil eden yapıların koruma altına alındığı söylenebilir. 1919 ile 1933 yılları arasında inşa edilmiş Bauhaus yapıları 1996’dan itibaren UNESCO

tarafından kültür mirası olarak koruma altına alınmıştır. Yaklaşık 70 yıl içerisinde miras olarak değerlendirilmeye başlaması, yapıların eskimese de geçmiş bir döneme ait olduğunu gösterir. Ancak koruma ölçütü olarak restorasyon teorisinde eskilik değerlendirmesinin öncelikli olmaması, farklı sosyal ve kültürel değerler doğrultusunda koruma kararı verilmesi önerilmektedir(Ahunbay, 2004). Zamanın nasıl geçtiğinin ve geçeceğinin öngörülmesi mümkün olmadığı için baştan belirlenen zaman sınırlamaları tarihin belgelenmesini yanlış yönlendirebilir. Aynı zamanda kentlerin gelişiminde eksikliklere de neden olabilir.

Estetik değer ölçütü özellikle yapıların görsel etkilerinin sürdürülebilir olması için koruma konusunda etkilidir. Estetik değerlendirmeler konusunda restorasyon kuramı kapsamında ve sosyolojik açıdan farklı bakış açıları mevcuttur. Bir yandan bu konuda arkeologlar ve sanat tarihçilerinin daha çok söz sahibi olmaları tartışılırken diğer yandan estetik olanın sabit bir tanımı olmaması ve zamansal boyutunun olması herhangi bir sınıflama yapmayı zorlaştırmaktadır. Ancak verilen kararlar genellikle malzemenin doğru ve ustalıkla kullanımı, bütünlüğünün değeri ve çevresiyle ilişkisi doğrultusunda alınmaktadır. Güzellik kriterleri herkese göre farklılık gösterdiğinden tarihi özellikleri ve nadirlikleriyle değerlendirilecek eserlerin ayrımı uzmanlarına bırakıldığı söylenebilir.

Kalıntılar genellikle çok değişikliğe uğramayan ve sabit olan üzerinden tanımlanır. Herhangi bir değişiklik söz konusuysa bu çoğunlukla eskime sonucu oluşan görüntüde, tanımsızlaşan işlevde veya kullanım şekillerinde görülür. Aynı yerde uzun süre varlığını sürdüren bir yapının kalıcılığı ve doğaya karışması daha kolay fark edillir. Ancak bir yapının yer değiştirerek kalıcılılaşması da mümkündür. Bu durumda sabit bir yerin koşullarına bağlı olarak değil, yeniden oluşturulan ortamlara ve kullanım farklılıklarına göre zamana karışır.

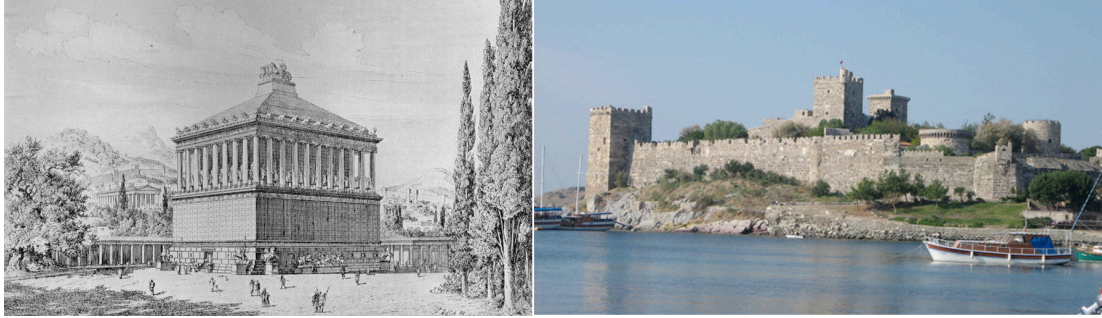
Buna göre, yapılara ait olan duvar resmi, kapı gibi yapı elemanları da belirli bir zaman sonra ‘taşınır kültür varlıkları’ olarak değer kazanabilir. Geçmişte yapı bileşenlerinin yapıyla kurduğu kalıcı ilişkiler, yapının zaman içinde kazandığı değerle bağlamından koparak münferit bir anlam ifade edebilmeye başlar. Önceden ancak çevresiyle ve kurduğu ilişkilerle bir bütün olarak var olabilirken, sonrasında bağımsız olarak korunmaya değer bulunabilir.

Bazı yapılar için ise bütün halde özgün çevresinden çıkartılarak daha uzun süre korunmak üzere başka bir yere taşınma kararı alınabilir. Bu durumda kalıcı ve geçici olan değerler arasındaki dengeler yapı ve çevresi için değişiklik gösterir. Yapının fiziksel olarak sürekliliği ve bütünlüğü kendi içinde korunurken, çevresinden uzaklaştırılmış olması yapıyı o çevre için doğal bir geçicilik içinde konumlandırır. Buna örnek olarak 1. Abdülhamid Çeşmesi verilebilir. 18. yüzyılda Bahçekapı'ya yapılan 1. Abdülhamid Külliyesi'nin bir parçası olan çeşme, önünden geçen caddenin genişletme çalışmaları sırasında yerinden sökülerek Gülhane'de bulunan Zeynep Sultan Camii'nin köşesine yerleştirilmiştir(Şekil 3.7). Bu örnekte hem yapıların şehir içinde yer değiştirerek varlıklarını sürdürmeleri hem de genişletilen caddenin tarihi yapıya karşı kazandığı üstünlük zamansal olarak incelenebilir. Buna göre yeni bir çevre edinen yapı öncelikle sadece fiziksel varlığını korumuş olur. Ancak yok olmayarak yerleştirildiği yer için yeni, tarihsel olarak ise eski bir yapı olarak ayakta kalmaya devam eder. Yeni yerinde kazandığı büfe işlevi ise kentin o bölgesinde artan kalabalığa karşılık gelir; böylece özgün çevresini ve anlamını kaybetse de işlev, yer ve anlam olarak eskimiş görüntüsüyle yeniden varlık kazanmıştır. Görüntüsü ise özgün çevresinden koparılmış olsa da bugünün kentlileri tarafından eski haliyle deneyimlenmediği için Osmanlı döneminin izlerinden birini oluşturur.

Şekil 3.7: 1. Abdülhamit Çeşmesi, Gülhane (Külekçi, M., 2013)

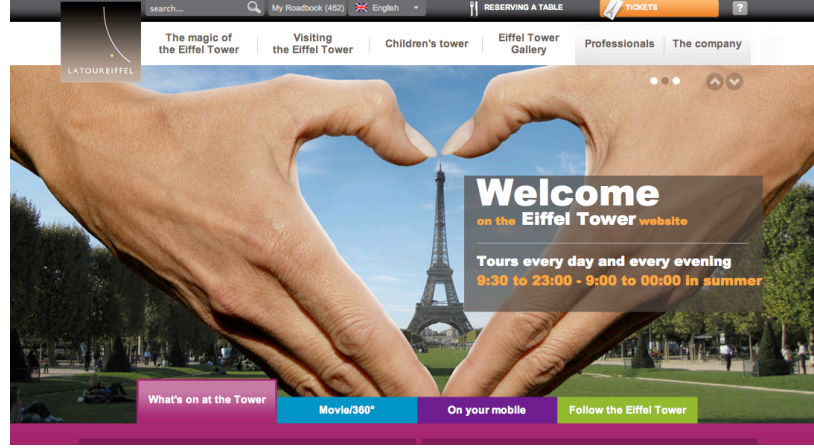
Devşirme malzeme kullanımı yapı parçalarının yerlerinin değişerek yeniden kullanıma alınmasını sağladığı için belirli bir süreklilik çerçevesinde değerlendirilebilir. Önceki devirlerden bütünlüğü korunamadan kalmış yapılar ‘artık’ olarak değerlendirilerek yeni yapılara dahil edilir. Malzeme kullanımının yanında yapıların bazı bölümleri de bütün olarak çeşitli müdahalelerle yeni kullanımlara altlık oluşturabilir. Örneğin yerleşilen bölgedeki temel kalıntıları yeni bir yapı yapılırken kullanılabilir. Bu sayede istenilen sağlamlığa daha hızlı ulaşmak mümkün olur. Sıradışı bir örnek olarak bugün dünyanın 7 harikasından biri olarak listelenen Halikarnas Mozolesi’nin taşları ve mermerleri sökülerek Bodrum Kalesi’nin yapımında kullanılmış, böylece mozole yok olurken yeni bir dönemin simgesi haline gelen korunmaya değer anıtsal bir yapı ortaya çıkmıştır(Bkz. Şekil 3.8).

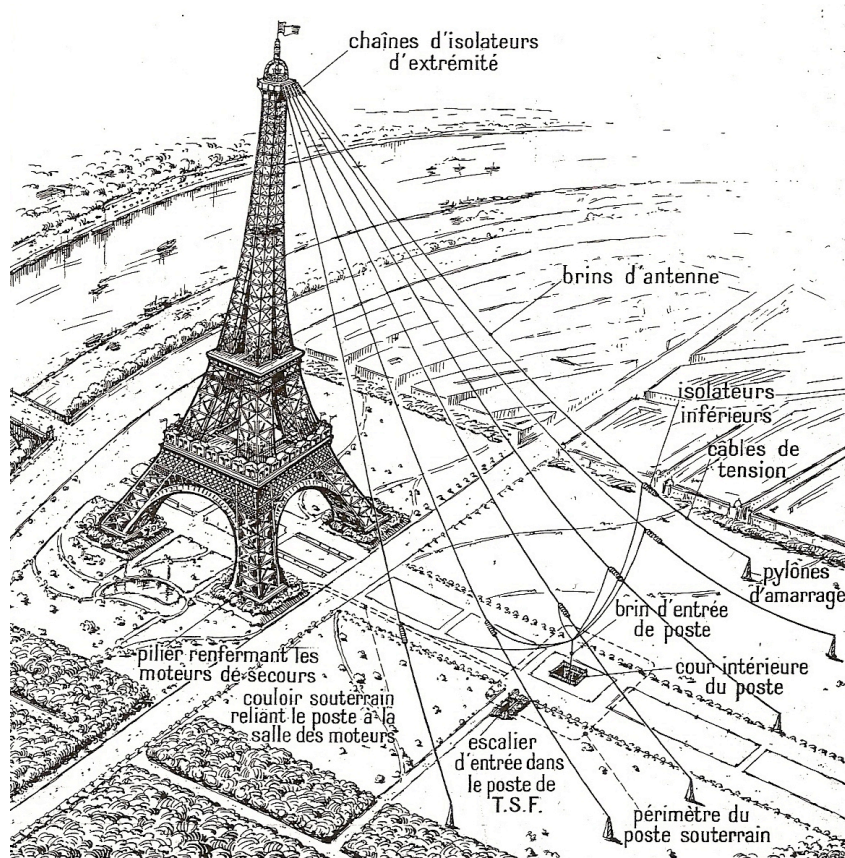
Şekil 3.8: Halikarnas Mozolesi ve Bodrum Kalesi (Url-15, 16)

Geçicilikleri vurgulanarak inşa edilmelerine karşın yapı çevrede kalıcı yer edinme konusunda dünya fuarlarında sergilenen eserler örnek gösterilebilir. Fuarlarda önceden belirlenen bir zaman dilimi için tasarlanıp ardından kolayca yıkılabilme koşuluyla eserler üretilir. Ancak kimi durumlarda bazı eserler yarattıkları etki nedeniyle korunmak istenmiş ve kalıcılaştırılmıştır. Örneğin 1889 yılındaki dünya fuarı için tasarlanan Eiffel Kulesi bugün anıtlaşarak Paris'in sembollerinden biri haline gelmiştir(Şekil 3.9). Yapıldığı yılda dünyanın en yüksek yapısı olmuş, milyonlarca kişi tarafından ziyaret edilip ilgi toplamıştır. Bunun üzerine 20 yıl boyunca varlığını sürdürmesine izin verilmiş, 1909 yılında yıkılması kararlaştırılmıştır. Ancak çeşitli iletişim teknolojilerinin ihtiyaçlarını karşılaması ve sürdürülen bilimsel çalışmalar nedeniyle ayakta kalma süresi 70 yıl uzatılmıştır(Şekil 3.10). 1981 yılında ise çeşitli onarımlarla yenilenerek kalıcılaştırılmıştır. Bugüne dek pek çok bilimsel ve teknolojik araştırmaya ve deneylere imkan sağlamış, sosyal ve kültürel olayların mekanı olmuştur. Bir başka örnek ise 1967 yılında Montréal'deki

dünya fuarında sergilenen Buckminster Fuller'ın tasarladığı Biosphère'dir. ABD pavyonu olarak tasarlanan eser, fuar boyunca en çok ziyaret edilen pavyon olmuş, 1968 yılında Montréal şehri tarafından resmi olarak sahiplenilmiştir. 1976'da yenileme çalışmaları sırasında çıkan yangında gördüğü hasar sonrası 1990 yılına kadar kapalı kalmış, sonrasında çevre müzesi olarak yeniden kullanıma açılmıştır.

Şekil 3.9: Turistik Eiffel Kulesi(Url-17)

Şekil 3.10: Eiffel Kulesi'nde radyo-telegrafik antenler, 1914 (Url-18)

3.2.2 Güncel kalıntılar

Hızla değişen kentte ortaya çıkan yeni ihtiyaçlar, yeni işlevler ve teknoloji kısa zaman içinde henüz eskimemiş yapıları da kalıntı haline getirebilir. Diğer yandan kısa sürede sadece fiziksel olarak eskimemiş yapıların yenilenmeden, süregelen bir işleve karşılık gelerek varlığını sürdürmesi de kalıntı olarak algılanmalarına neden olabilir. Tarihi bir değere ulaşmamış bu yapıların ne zaman ve nasıl yapıldıkları daha kolay algılanabilir.

Güncel kalıntılara kullanımı kalıcılaşmış yapılar, kullanılmadığı halde yok olmayan yapılar ve üretimi aktif olarak kalıcılaşmış yapılar dahil olabilir.

Kullanımı kalıcılaşmış yapılar, genellikle doğal zamanın etkilerine karşı kendilerini yenileyemedikleri halde ihtiyacın sürekliliği nedeniyle işleklik kazanırlar. Bu yapıları kalıcı kılan, kent içindeki işlevleri ve pratik nedenlerdir. Tanımlı bir ihtiyaç doğrultusunda inşa edilmiş gecekondular ve yasadışı yapılar buna örnek oluşturur. Mesela gecekondu mahallelerinde kullanıcılar kente yerleştikleri semti kendileri kurarak dahil ederler. Bu bölgelerde kurulan yapılar, sorunlu kentsel politikalar ve planlamalar ile geliştikleri ve yetersiz koşullara herhangi bir çözüm bulunamadığı için yapıldıkları formlarıyla kalıcılaşırlar. Konut ihtiyacı ancak bu şekilde karşılandığı ve yenilenmeleri için ekonomik kaynak bulunmadığı için eskimelerine ve ayrık gözükmelerine rağmen kentin karakteristik bir parçası haline gelirler. Benzer bir bakış açısıyla farklı yapılara zaman içinde yapılan eklerin de yapıların eksik işlevlerini tamamlamaları nedeniyle kalıcılaştığından söz edilebilir. Güneşe karşı önlem olarak eklenen gölgelikler, şemsiyeler, saçaklar, açık hava düzenlemeleri, kapatılan balkonlar, prefabrike bekçi kulübeleri asıl yapıya ihtiyaç doğrultusunda eklenen ancak sık kullanım veya bakımsızlık nedeniyle asıl yapıdan daha hızlı eskiyen yapı parçalarına örnektir. Bu örneklerle gecekondu semtleri dışında şehrin çeşitli yerlerinde bulunan her tür yapıda rastlamak mümkündür. Rumelihisarı'nda prefabrik bir güvenlik kabininden oluşan taksi durağının yaklaşık 20 yıldır aynı şekilde yenilenerek ve boyanarak hizmet vermekte olması yapının mevcut haliyle işlev gördüğünün ve başka değişikliğe ihtiyaç duyulmadığının göstergesidir. Benzer şekilde polis karakolunun güvenlik kabini de aynı yerde bulunan bir başka kalıcılaşmış geçici yapıdır(Bkz. Şekil 3.11). Buna göre kimi yapılar yapısal olarak kısa ömürlü olmalarına rağmen işlevsel kalıcılık değerleri daha fazladır. Bu durumda yapılar için ideal olan çözüm her zaman yapıların biçimleri

korunarak daha dayanıklı hale getirilmeleri olmayabilir. Varlık nedenleri ve karşılık geldikleri ihtiyaçlar analiz edilerek sosyal çözümler veya yeni tasarım önerileri geliştirilebilir.

Şekil 3.11: Rumelihisari polis karakolu (Külekçi, I., 2013)

Şekil 3.12: Rumelihisari’nda kafeler (Külekçi, I., 2012)

Kullanılmayan yapıların kalıcılığı, işlev kaybına rağmen çoğunlukla ertelenen çözüm arayışları nedeniyle gerçekleşir. Anıtsal değeri yoksa bir yapının işlevsiz olarak varlığını sürdürmesi sorunlu bir durum yaratır. Özellikle kentleşmenin yoğun olduğu kalabalık kentlerde bu tür kullanılamayan ve dönüştürülemeyen alanların bulunması yenilenmeyi engelleyerek kentin hızını keser. İmar planı değişiklikleri, ekonomik nedenler veya şikayetler sebebiyle durdurulan inşaat alanları, kullanımını tamamlanmasına rağmen kaldırılmayan yılbaşı süslemeleri, sergi afişleri, kapalı yollar, dönüşüm için çözüm bekleyen sahipsiz özel yapılar, dönüşüm için karar bekleyen kamu yapıları, eski teknolojiyle çalışan işlikler ve fabrikalar işlek hallerinin durdurulması sonucu ne kadar süre daha ayakta kalmaya devam edeceği öngörülemez yapılar örnek oluşturur. Taksim Sıraselviler Caddesi'nde bulunan eski Maksim Gazinosu ve Majik Sineması yaklaşık altı yıldır şantiye görünümünde durmakla beraber hakkında alınmış karar kesinliğe ulaşmamıştır(Url-19). Geçen zaman içinde ortaya atılan iddialar, geçirdiği yangın, yeni projeler ve değişen Koruma Kurulu kararları nedeniyle olduğu haliyle kalıcılığıdır.

Şekil 3.13: Maksim Gazinosu, Mart 2012 (Külekçi, I., 2012)

Şekil 3.14: Maksim Gazinosu, Aralık 2013 (Külekçi, I., 2013)

Haliç kıyısında bulunan tersaneler ve zaman içinde çevresinde gelişmiş çeşitli atölyeler bugün işlevlerini yitirmesine karşın varlıklarını sürdürmektedir. Tersanelerin tarihi, bulundukları konum ve büyüklükleri nedeniyle farklı değerlendirilebilirken Hasköy semtinde yaygınlaşmış çeşitli işlevlerde küçük bakım onarım atölyeleri aktif olarak çalışmamakta ve herhangi bir dönüşüm içinde bulunmamaktadır. Eski teknolojiye ait bir işlevin uzun süre değişmeden kalmış olması bugün bu yapılara tarihi belge niteliği katmıştır. Örneğin Rahmi Koç Müzesi ‘Bakım-Onarım Atölyeleri Eğitim Projesi’ kapsamında bu atölyelerde neler yapıldığını anlatmayı ve çalışma ortamlarını tanıtmayı amaçlayan projeler geliştirmiştir. Kullanılmayan yapıları yeniden sahiplenerek işlevlerini sürdürmeye çalışmak da bu tür yapılar için kalıcılaştırıcı bir karardır.

Üretimi aktif olarak kalıcılaşmış yapılar, kent yaşamına bir süredir düzenli olarak katılan ve canlılığını koruyan yapılardır. Bu yapıların kalıntı olarak değerlendirilmesi belirli alışkanlıklar ve ihtiyaçlar doğrultusunda üretim süreçlerinin kalıcılaşması nedeniyledir. Çevrelerinden bağımsız gelişmeleri, kimi durumlarda çevrelerini

kendilerinin yaratması ve değişime açık olmamaları kalıcılıklarını artırır. Geçici strüktürler, pazar yerleri, konser alanları, simit, kestane, mısır satıcıları düzenli aralıklarla çevrelerini ve işlevlerini kendileri yaratarak varlıklarını sürdürürler(Bkz. Şekil 3.15). Üretim süreçlerinin görülebilir olması, gün içinde hareketli olmaları, hizmet verdikleri sürenin değişkenlik göstermesi bu yapıların geçici olarak nitelendirilmesini sağlar. Örneğin pazar yerleri gün içinde sunduğu hizmetleri tamamlayarak işlevini yitirir ve gün sonunda işlevsiz hale gelerek bulunduğu yerden öngörüldüğü şekliyle kaldırılır. Bir hafta sonra ise yeniden hizmet vermek üzere aynı malzemeler ve teknikler kullanılarak yeniden kurulur. Böylece geçici olmasına rağmen zaman içinde hem yapısal olarak eskir hem de alışkanlık yaratarak geleneksel bir yapı oluşturur. Sahil yolunda satış yapan bir mısırcı ise geçmekte olduğu yerde sürekli bir hizmet vaat etmez, kendisini görerek gelen müşterileri ve süreli duraklamalarıyla geçicidir. Ancak sahil yolunun bütünü için kentlilerin hafızalarında ve gerçekten yol üstünde hareketli bir kalıcı yer edinmiştir.

Şekil 3.15: Kentte kalıcılaşan geçici yapılar (Külekcı, I., 2013)

Sonuçta elde edilen bu birikim ile kentin dinamiği içinde yerleşikleşmiş yapılar ortak bir bellek oluşumuna katkı sağlar ve kente kimliğini verir. Kent tarihsel olarak değer kazanmış yapılar üzerinden keşfedilirken yakın geçmişten kalan yapıların oluşturduğu doku kentin kullanım şekillerini, ihtiyaçlarını, alışkanlıklarını ve dönüşümünü tanımaya yardımcı olur.

3.2.3 İşgal

Kent yaşamında yapılı çevrenin kalıcılaşmasında etkin rol oynayan yerel ve genel yönetim otoritelerinin kararlarına karşı kullanıcıların söz hakkı aradığı koruma

kararları özellikle 21. yüzyılda yaygınlaşan işgal etme hareketleriyle gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. İşgal hareketinin belirli bir ürünü, amacı ve kesin bir sonucu olmamasına rağmen mekansal bir karşılığının olması Steyerl'e (2013) göre bu eylemi 'meşgale' haline getirir. Bu bağlamda Steyerl'in yaklaşımı Arendt'in iş ve emek kavramları üzerinden Frampton'ın mimaride karşılığını aradığı sürecin ve sonucun farklı anlamlarına benzerdir. Ancak Steyerl, sınırları bulanıklaştıran işgal eylemini geleneksel emekten ayırır ve işgalin cisimleşen nesneleri performansa dönüştürerek mekanın boyutlarının potansiyellerle belirlenmeye başladığını söyler. Bir hak talebinde bulunmak için mekanı ele geçirmek zamanın da kontrol altına alınmasını sağlar. Karar alıcıların değişmesi mekanı ve zamanı hem sabitler hem de değişime açık kılar. Bu şekilde otoriter döngü durdurularak bir kalıcılık sağlanırken aynı zamanda ileriye dönük kalıcılığa süreci için de yeni fikirler geliştirilmesi sağlanır. Bu konuda verilebilecek güncel örnekler patronları tarafından terk edilen ve satılan Kazova tekstil fabrikasının, işçileri tarafından sahiplenilerek işletilmeye devam edilmesi ve Kadıköy Yeldeğirmeni semtinde 25 yıldır terk edilmiş halde duran bir binanın gençler tarafından işgal edilerek içinde sanat atölyelerinin düzenlendiği bir yaşam merkezine dönüştürülmesi olabilir(Url-20). Dünyada özellikle üniversitelerde yaygınlaşarak başarıya ulaşan eylemlere benzer hareketler Türkiye'de de görülmeye başlanmıştır. Boğaziçi Üniversitesi'nde kampüs içinde banka şubesi yapılması planlanan boş yapının öğrenciler tarafından ele geçirilerek kamusallaştırılması ve Karadeniz Teknik Üniversitesi kampüsünde bulunan terk edilmiş bir yapının öğrenciler tarafından herkese açık bir 'Öğrenci Evi'ne dönüştürülmesi buna örnektir(Url-21, Url-22). Kullanıcıların işgal hareketlerine karşılık yerel otoritelerin yapıları işgal etmesine de rastlanabilir. Örnek olarak Haziran aylarında İstanbul'da gerçekleşen Gezi Parkı eylemleri sonrasında Taksim Meydanı'nda bulunan ve bir süredir kapalı tutulan Atatürk Kültür Merkezi'nin zemin katının ve önündeki açık alanın kaldırımıyla beraber temmuz ayından itibaren polisler tarafından kapatılarak kullanılması gösterilebilir(Url-23). Lojistik, ikmal merkezi ve cephanelik olarak kullanıldığı söylenen yapının önündeki açık alan kaldırımdan ahşap plakalarla ayrılmış, üstlerine branda gölgelikler konulmuştur(Bkz. Şekil 3.16). Ancak geçici bir çözüm gibi yerleştirildiği ve kullanım şekline uymayan bir düzenleme olduğu için elde edilmeye çalışılan bütünlük sağlanamamış ve hızla hava koşullarından etkilenmiştir. Bunların sonucunda yapılar için alınacak koruma ve

kalıcılık kararları üzerinde kullanıcıların da söz sahibi olmasının önemi gündeme gelmiştir.

Şekil 3.16: Polis karakolu olarak AKM (Külekçi, M., 2013)

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

İnsanın kendine doğanın rahatsız edici etkilerinden korunacak bir alan yaratma arayışı ile başlayan doğaya hakim olma çabası yüzyıllar içinde yapılar aracılığıyla farklı şekillerde karşılık bulmuştur. Doğa düşünülmeden yalnızca yapay güçleri temsilen oluşturulan stillerin yaratmaya çalıştığı sağlam imajın hem fiziksel boyutunun hem de taşıdığı değerın zamana karşı dayanıksız olduğu görülünce yerel ve mimarsız yapı tekniklerinin sürekliliği ön plana çıkmıştır. Dolayısıyla önceleri doğrudan geçirimsizlik ve sağlamlık vurgulanarak sağlanmaya çalışılan kalıcılık, ilerleyen zamanda doğanın keşfiyle çevreyle uyumlu hareketlere imkan tanınarak elde edilmeye çalışılmıştır. Ancak doğal veriler analiz edilerek belirli bir çevresel hassasiyetle geliştirilen tasarımlar doğayı korumaya yönelik olmamıştır. Doğal döngüye alternatif yapay bir süreklilik arayışı sürmüştür. Kalabalıklaşan dünya üzerinde doğaya hakimiyet isteğine ve yapı ihtiyacına karşılık aranırken sonsuz olarak görülen doğal kaynaklar bugün tükenmek üzeredir. Dolayısıyla doğa üzerinde hakimiyet kurma düşüncesinin yerini doğa ile birlikte var olma düşüncesine bırakması sayesinde çevreye karşı özenli ve esnek tasarımlar gerçekleştirilebilecektir.

İnşa edilen yapılar üzerinde doğanın izlerinin görülmesi yeniden doğanın varlığını farkedilmesini sağlar. Baskın gelen bu doğal güce karşı kalıcılaştırmak için yeni bir tür hakimiyet arayışı ortaya çıkar. Buna göre yapılar farklı boyutlarda onarımlar ve yenilemeler ile varlıklarını sürdürmeye çalışabilir. Kontrolün sağlanamadığı durumlarda oluşan doğal olan ile yapay olanın iç içe geçtiği form ise karşılıklı güç arayışının sona erdiğinin göstergesi olduğundan yeni bir değer kazanır ve sahiplenilir. Ayrıca sonsuz olarak değerlendirilen doğaya teslim olmuş olmak, geçiciliğin kabul edilmesi anlamına gelir. Ancak yapı, çözünme sürecinde dahil olduğu doğanın kalıcılığına da ulaşmış olur.

Doğanın görünmez olup yapıların baskın hale geldiği kentte kalıcılaştırmak için farklı formüllere ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için zaman sosyal boyutuyla ele alındığında

değişime karşı direnebilecek ortak değer ve ihtiyaçta yapılar olduğu söylenebilir. Varolan değer ve ihtiyaçlar üzerinden yapılar kalıcılaşılabileceği gibi, yeni anlamlar yüklenerek oluşturulan bir kalıcılaşıma çabası da söz edilebilir. Yapılar için seçilen yer, işlev, malzeme, büyüklük, kutsallık, sınırlar ve ikon olma kalıcılaşıma çabaları içinde etkili olmuştur. Ayrıca yapıların belirli değerleri temsil etmesi ve birbirleri arasında girdikleri yarış özellikle ortaçağda çok önemsenirken, yapılar üzerinden toplumsal bir hafıza oluşumu kentlerin tutarlı şekilde büyümesini sağlamıştır. Bu bağlamda kente bir yapı yaparken elde edilmeye çalışılan kalıcılık ortak değerler ve ihtiyaçlar yaratma çabası üzerinden gelişmiştir. Bunun için fonksiyon şemaları, kullanım pratikleri, çevre düzeni ve sınırlar mimarlar tarafından belirlenerek kalıcılaşımda etkili olurken; ihtiyaçlar, alışkanlıklar ve estetik beklentiler kullanıcılar tarafından talep edilen uzun vadeli beklentiler yaratır.

Şekil 4.1: Galata Köprüsü (Külekçi, I., 2009)

Kentlerin öngörülemez gelişimi sonucu yaşanan dönüşüm karşısında yapıların bir kısmı zaman içinde değerlendirilerek koruma altına alınmıştır. Tarihsel boyutu sayesinde yerleşikliği artan yapıların yanında daha kısa süre içinde kendini tekrarlayan ve dönüşüme karşı gelen yapılar kente insan ömrü içinde gözlemlenebilen yeni bir kalıcılık boyutu katmıştır. Sahip olduğu tarihsel katmanlar ve geçirdiği hızlı dönüşümler nedeniyle İstanbul'da kalıcılaştıran yapıların özellikleri çeşitlilik gösterir:

Taşıdığı tarihsel önem nedeniyle Rumelihisarı'nda 18. yüzyılda yapılmış bir cami ayakta kalmışken yapının zemin katında işletmeye açılan restoranlar, müşterilerinin yoğunluğu nedeniyle şemsiyelerle açık alanı genişleterek kullanıma açmaktadır. Kullanıcıların devam eden ihtiyaçları doğrultusunda şemsiyeler dayanıksız malzemeleri nedeniyle düzenli aralıklarla yenilenerek kalıcılaştırılırken cami tarihsel değeri nedeniyle varlığını sürdürmeye devam eder. Yerini aldığı Eski Galata Köprüsü'ne benzer bir imajda yapılarak hafızalarda süreklilik sağlaması amaçlanan yeni Galata Köprüsü, Karaköy ve Eminönü'nü birbirine bağlayarak tanımlı bir işleve karşılık gelirken üzerinde her sabah yeniden konumlanan balıkçılar ve gün boyu geçen seyyar satıcılar yerleşik bir düzen yaratır(Şekil 4.1). Bu bağlamda kalıcılaşan yapılar ve yerleşikleşen alışkanlıklar bütünleşerek kente kimlik katar.

Belirli bir birikim içinde yaşanırken tarihi olarak değerlendirilen yapılar ve günlük hayatın devam etmesini sağlayan düzen, doğanın bir parçası olarak yaşamaya devam eder. Sadece yapay dünya içinde doğayı yok sayarak var olmaya çalışmak kadar sadece doğal izlere göre hareket edip insanın oluşturduğu tarihi yok saymak da gerçek bir süreklilik sağlamaz. Doğal ve yapay değerlerin birbirinden ayrılarak ele alınması mümkün değildir. Beatriz Ramo ve STAR Architecture'ın 2009 yılında gerçekleştirdiği proje iki uç nokta olan teknolojinin her şeyi çözebileceği ve anıt yapıların toplumlar için en güçlü temsil şekli olduğu inancına karşı iki durumu da aşırılaştırarak koruma konusunda ütopyalar sunar (Bkz. Şekil 4.2). Kolajlarla sarkastik bir anlatım kurarken dünya üzerinde yapılmış her yapının Dünya Kültür Mirası'na dahil olmadıkça "doğuştan günahkar" olduğunu, zamanla ayakta kalarak kurtulan yapıların ise güncel dünyevi kullanımlardan mahrum bırakılarak ve aşırı anlamlarla kutsanarak feda edildiğini söyler (Ramo, 2011). Başka bir örnekte ise sürdürülebilirlik ile koruma karşı karşıya getirilerek hangisinin üstün geleceği sorgulanır. Hassaslaşan dünya dengeleri içinde ekolojik ayakızının yanına kültürel ayakizi de eklenmiş ve sürdürülebilirlik kültürel bir problem olarak tanımlanmıştır (Wang, 2003). Bu nedenle ekolojik ayakizi ile kültürel ayakızının karşıtlığı veya birinin diğerine tercih edilmesi gibi bir durum söz konusu olmamalıdır.

Şekil 4.2: Koruma ve sürdürülebilirlik arasında Atina Akropolü, (Ramo, B. &STAR strategies+architecture, 2011)

Sonuç olarak kötü bir koruma kararının kenti olumsuz etkileyebilmesi ve yeni değerlerin oluşumunu önleyebilmesi mümkündür. Bu nedenle kentler durağanlaştıkça kimliklerinin korunabilmesi için öncelikli olarak korunması gereken değer değişimdir (Ramo, 2011). Diğer taraftan güncel iklim sorunu karşısında doğal dengeler tahmin edildiğinden hızlı değişmekte, ancak dünyayı şekillendiren güçlü karar alıcılar için referans alınan başka sabit değerler bulunmaktadır (McKibben, 2013). Bu bağlamda insanların dünyayı paylaştığı diğer canlılarla gerçekleştirdiği ortaklık yok sayılmadan geçmiş, bugün ve gelecek zaman arasında süreklilik sağlanmalıdır. Böylece hem zamanın geçmesine izin vererek hem de zamana karşı gelerek sağlanacak süreklilik, evrensel olarak sahiplenilen bir değer haline gelebilir. Zamanın geçiş sürecinin coğrafyaya ve kültüre göre farklılaşması ve yapılar üzerinden takibi kentleri katmanlaştıran ve karakterize eden bir özelliktir. Yapıların kalıcılığa süreçlerinin iyileştirilmesi ve çoğullaştırılması gerçek anlamda ulaşılacak sürekliliğe katkı sağlayacaktır. Böylece birbiriyle çelişen değişim ve süreklilik kavramları yapılar aracılığıyla dengelenebilir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z.** (2004). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, Yem Yayınları, İstanbul.
- Alexander, C.** (1979). Timeless Way of Building, Oxford University Press: New York.
- Arendt, H.** (1994). İnsanlık Durumu, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Brandi, C.** (2001). Théorie de la Restauration, Editions du Patrimoine: Paris.
- Choay, F.** (2009). Le Patrimoine En Questions – Anthologie pour un combat, Editions du Seuil: Paris.
- Çetintaş, M. B.** (2005). Dolmabahçe'den Nişantaşı'na : Sultanların ve Paşaların Semtinin Tarihi, Antik A.Ş. Yayınları: İstanbul.
- Frampton, K.** (1972). Travail, oeuvre et architecture In Choay, F., Banham, R., Baird, G., van Eyck, A., Frampton, K., Rykwert, J. ve Silver, N., *Le Sens de la Ville* (Sf. 131-152). Seuil: Paris.
- Frampton, K.** (2002). Labour, Work and Architecture, Collected Essays on Architecture and Design, Phaidon: New York.
- Gimpel, J.** (2004). Ortaçağda Endüstri Devrimi, Tübitak Yayınları, Ankara.
- Goulet, P.** (1989). Temps Sauvage et Incertain, Institut Français d'architecture, Paris.
- Harbison, R.** (1991). The Built, The Unbuilt and The Unbuildable, In Pursuit of Architectural Meaning, Thames and Hudson, London.
- Hladik, M.** (2007). Le temps à l'oeuvre: Stratifications, contemporanéité et temporalités dans l'architecture et l'esthétiques au Japon. *Cahiers Thématiques*, no 7 *Contemporanéité et Temporalités* Sf. 18-29. Éditions École nationale supérieure d'architecture et de paysage de Lille.
- İbişoğlu, V. S.** (1991). Lengerhane Restorasyon Projesi (Yüksek Lisans Tezi), İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Loudon, J.C.** (1825). The green-house companion, Printed for Harding, Triphook, and Lepard, and J. Harding, London.
- Mandoul, T., Fol, J., Lefebvre, V. ve Hertweck, F.** (2012). Climat(s), nouveau paradigme pour l'architecture?. In Mandoul, T., Fol, J., Lefebvre, V. ve Hertweck, F. (Ed.) *Climats*. (Sf. 11-38). Infolio Editions, Ecole Nationale Supérieure d'Architecture de Paris-Malaquais.
- Mehrotra, R.** (2008). Negotiating the Static and Kinetic Cities. In Huyssen, A. (Ed.), *Other Cities, Other Worlds: Urban Imaginaries in a*

- Globalizing Age* (Sf. 205-218). Duke University Press: Durham and London.
- Mostafavi, M. ve Leatherbarrow, D.** (1993). *On Weathering, The Life of Buildings in Time*, MIT Press: Cambridge.
- Nerdinger, W.** (2005). 'Frei Otto Working for a Better "Earth For Mankind"', *Frei Otto, Complete Works, Lightweight Construction, Natural Design*, Birkhauser: Basel.
- Ouburg, J.** (2011). Eternal Ise. *MONU Magazine on Urbanism, Editing Urbanism* no 14, Sf. 41-45.
- Ramo, B. ve STAR strategies+architecture** (2011). In the Name of the Past: Countering the Preservation Crusades. *MONU Magazine on Urbanism, Editing Urbanism* no 14, Sf. 68-80.
- Rapoport, A.** (1972). *Pour une Anthropologie de la Maison*, Dunod, Paris.
- Rouillard, D.** (2012). Le Climat Contre l'Architecture. Climat(s), nouveau paradigme pour l'architecture?. In Mandoul, T., Fol, J., Lefebvre, V. ve Hertweck, F. (Ed.) *Climats*. (Sf. 193-217). Infolio Editions, Ecole Nationale Supérieure d'Architecture de Paris-Malaquais.
- Rykwert, J.** (1976). *La Maison d'Adam au paradis*, Paris: Seuil.
- Simmel, G.** (1959). The Ruin. In Wolff K.H.(Ed.) *The Sociology of Georg Simmel, 1858-1918*, The Ohio State University Press, Sf. 259-266.
- Tschumi, B.** (1996). Architecture and Transgression, *Architecture and Disjunction* (Sf. 73-78). Cambridge, Ma.: MIT Press.
- Van Eyck, A.** (1972). L'intérieur du Temps. In Choay, F., Banham, R., Baird, G., van Eyck, A., Frampton, K., Rykwert, J. ve Silver, N., *Le Sens de la Ville*, (Sf. 91-97). Seuil: Paris.
- Vinegar, A.** (2008). *I Am a Monument – On Learning From Las Vegas*, MIT Press: Cambridge.
- Vitruvius, P.** (2005). *Vitruvius: Mimarlık Üzerine On Kitap*, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
- Ütopya Değil Tarih: Kazova İşçileri Tarih Yazıyor, Patronsuz Hayat Mümkün.** (Ekim-Kasım 2013). *Express* no 138 Sf. 16-25.
- McKibben, B.** (2013). Obama Versus Physics, Why Climate Change Won't Wait for the President. Alındığı tarih: 06.11.2013, adres: <http://www.tomdispatch.com/blog/175634/>
- Sorokin, P.A. ve Merton, R. K.** (1937). Social Time: A Methodological and Functional Analysis. *American Journal of Sociology*, Vol. 42 No. 5, 615-629. Alındığı tarih: 26.04.2013, adres: <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>
- Steyerl, H.** (2013). Meşgale Olarak Sanat: Hayatın Özerkliğine Dair Önergeler, *Skopdergi* sayı: 5. Alındığı tarih: 01.12.2013, adres: <http://www.e-skop.com/skopdergi/mesgale-olarak-sanat-hayatin-ozerkligine-dair-onermeler/1584>

Wang, W. (2003). Sustainability is A Cultural Problem. *Harvard Design Magazine*, Spring/Summer 2003, No: 18. Alındığı tarih: 11.10.2013, adres: http://www.geocities.ws/mitchellmosesstudio/hdm_18wang.pdf

Url-1 <http://vi.wikipedia.org/wiki/Tâp_tin:Primitivehut.jpg>, Alındığı tarih: 5.10.2013

Url-2

<http://www.fondationlecorbusier.fr/corbuweb/morpheus.aspx?sysId=13&IrisObjectId=5767&sysLanguage=en-en&itemPos=54&itemSort=en-en_sort_string1%20&itemCount=216&sysParentName=&sysParentId=65>, Alındığı tarih: 20.10.2013

Url-3 <<http://www.philipperahm.com/data/projects/digestiblegulfstream/>>, Alındığı tarih: 05.10.2013

Url-4

<<http://www.flickr.com/photos/35744360@N08/3468914497/sizes/o/in/photostream/>>, Alındığı tarih: 10.10.2013

Url-5 <<http://www.marchandmeffre.com/gunkanjima/>>, Alındığı tarih: 05.04.2013

Url-6 <http://travel.michelin.com/web/destination/Turkey-Istanbul/tourist_site-Bosphorus_Bridge>, Alındığı tarih: 06.12.2013

Url-7 <http://cuisineofturkey.com/istanbul_information.html>, Alındığı tarih: 06.12.2013.

Url-8 <<http://istanbul12.org/>>, Alındığı tarih: 06.12.2013.

Url-9 <<http://www.chessolympiadistanbul.com/>>, Alındığı tarih: 06.12.2013.

Url-10 <<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/21648890.asp>>, Alındığı tarih: 20.10.2013

Url-11 <<http://www.toptenz.net/top-10-iconic-buildings.php>>, Alındığı tarih: 2.10.2013

Url-12 <<http://www.archdaily.com/278941/breaking-news-foster-partners-to-design-manhattans-next-iconic-building/>>, Alındığı tarih: 20.10.2013

Url-13 <<http://www.archdaily.com/299902/gehry-to-design-sydneys-next-architectural-icon/>>, Alındığı tarih: 20.10.2013

Url-14 <<http://www.ihf.com.tr/camlica-camii-nin-temeli-atildi-gundem-291358>>, Alındığı tarih: 20.10.2013

Url-15 <<http://www.awesomestories.com/asset/view/Halicarnassus-Site-of-Famous-Mausoleum>>, Alındığı tarih: 06.12.2013.

Url-16 <<http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:BodrumCastlesoutheast.jpg>>, Alındığı tarih: 06.12.2013.

Url-17 <<http://www.tour-eiffel.fr/>>, Alındığı tarih: 10.12.2013

Url-18 <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Antenne_tour_Eiffel_1914.jpg>, Alındığı tarih: 10.12.2013.

Url-19

<http://www.radikal.com.tr/turkiye/beyoglunda_emek_derken_majik_

de_gitti-1073776>, Alındığı tarih: 01.12.2013.

Url-20. <<http://gazeteci.tv/yaraticilik-budur-kadikoylu-gencler-mucize-yaratti-180540h.htm>>, Alındığı tarih: 23.11.2013.

Url-21. <http://www.bianet.org/bianet/genclik/151821-bogazicililer-oguz-atay-i-dinledi-kampuste-iskal-var?bia_source=rss>, Alındığı tarih: 05.12.2013.

Url-22. <http://www.bianet.org/bianet/genclik/151805-kampuste-iskal-evi?bia_source=rss>, Alındığı tarih: 05.12.2013.

Url-23 <<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/25003869.asp>>, Alındığı tarih: 05.12.2013.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Ilgın Külekçi
Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul, 05.01.1989
E-Posta: ilginkulekci@gmail.com
Lisans: İTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü